

TIJDING 1987-2

UITGAVE TER GELEGENHEID VAN HET 10-JARIG JUBILEUM VAN "HET ZUIDKWARTIER"

Kroniek van de heemkundekring

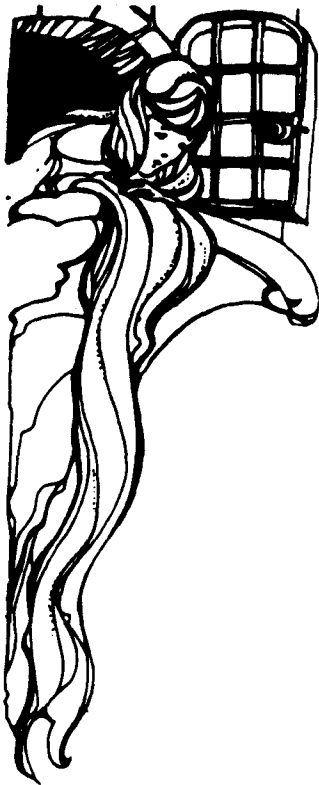
Het Zuidkwartier

Tijding
1987-2

Uitgave van de
heemkundekring
Het Zuidkwartier

augustus 1987

Tijding 1987 - 2	
Inhoudsopgave	Blz.
Doelstelling van de Heemkundekring "Het Zuidkwartier".	3
Samenstelling Bestuur.	4
10 Jaar "Heemkundekring Het Zuidkwartier", A. Pijnen en L. Timmermans.	5
Geloof en Bijgeloof, D. en A. Hugens-Verbrugge.	16
De Gemeente Woensdrecht in 1887, R.C.M. Jacobs.	20
De Jacht, M. Verboven-Cornelissen.	34
Overzicht van de Borg- en Ontlastbrieven te Ossendrecht, inclusief Calfven, ontvangen en uitgeschreven in de periode 1714 - 1810, A. Pijnen.	39
Zei-spreuken, D. en A. Hugens-Verbrugge.	57
Oos Ostrechts Dialect, D. en A. Hugens-Verbrugge.	59
Reeds lang voorkomende familienamen te Huijbergen en Putte, A. Pijnen	69
Beschrijving wandelroute no. 1 (Calfven), D. en A. Hugens-Verbrugge.	81
Hofdiensten te Hoogerheide in vroeger dagen, A. Pijnen	85
Info-werkgroepen.	94

Kopie voor "Tijding 1987 - 3" gaarne vóór 1 oktober inleveren op het adres: L. Timmermand, Duinstraat 36, 4631 KV Hoogerheide.

Inlichtingen betreffende het lidmaatschap kunnen worden ingewonnen bij: Mej. M. Bastiaanse, secretaresse,
Tulpstraat 11
Putte (N.Br.)
Tel. 01645 - 2794 (na 18.00 uur)

Nadruk van of overname uit "Tijding" of gedeelten daarvan in welke vorm dan ook, is, zonder schriftelijke toestemming van het bestuur en schrijvers der artikelen, verboden.

Het Zuidkwartier aanvaardt geen enkele verantwoording aangaande de stijl en juistheid der artikelen, doch laat deze geheel voor rekening van de ondertekenaars.

DOELSTELLING VAN DE HEEMKUNDIGE KRING " HET ZUIDKWARTIER"
opgericht 27 maart 1977.

De Heemkundekring "Het Zuidkwartier" is een vereniging zonder winstgevende of politieke oogmerken. Ze neemt ten opzichte van alle instanties een neutrale houding aan.

Haar werkterrein omvat het grondgebied der Zuidwesthoekgemeenten.

Zij stelt zich, met inachtneming van het bovenstaande, ten doel:

1. Het bevorderen van belangstelling op heemkundig gebied voor de omgeving, door het geven van voorlichting, het organiseren van lezingen, kursussen, ekskursies, tentoonstellingen en andere evenementen.
2. Het beoefenen en ter kennis brengen van de regionale geschiedenis, genealogie, antroponymie, topografie, toponymie, geologie, bodemkunde, waterhuishoudkunde en geomorfologie.
3. Het vastleggen van dialecten, al dan niet overgeleverde verhalen, rijmen, uitdrukkingen, enz.
4. Het stimuleren tot het in stand houden van oude gebruiken, ambachten en folkloristische activiteiten.
5. Het ijveren voor het behoud van waardevolle landschappen en bouwwerken en cultuur-historische en heemkundig waardevolle zaken.
6. Het uitgeven van een periodiek aan haar leden en andere voorkomende publikaties.
7. Alles te doen of te bevorderen wat in een heemkundig kader te plaatsen valt.

Nieuwe leden kunnen zich voor 1987 opgeven d.m.v. storting van de jaarcontributie ad f 25,-- t.n.v. Penningmeester "Het Zuidkwartier" bij de Rabobank te Ossendrecht, nr. 14 05 21 437, gironummer van de bank: 1107397.

SAMENSTELLING BESTUUR HEEMKUNDEKRING "HET ZUIDKWARTIER"

<u>Dhr. L. Timmermans,</u> Duinstraat 40 4631 KV Hoogerheide. Tel. 01646 - 12546	Voorzitter
<u>Dhr. L.F. v.d. Bergh,</u> Aviolandalaan 29 4631 RP Hoogerheide. Tel. 01646 - 13339	Vice-voorzitter
<u>Mej. M. Bastiaanse,</u> Tulpstraat 11 4645 CS Putte. Tel. 01645 - 2794	Secretaresse
<u>Dhr. A. Mattheussens,</u> Aanwas 27 4641 JG Ossendrecht. Tel. 01647 - 2662	Penningmeester
<u>Mevr. M. Beens - van Beeck,</u> Koppelstraat 21 4645 RD Putte Tel. 01645 - 2581	Bestuurslid
<u>Mevr. J.C.V. de Greef - Verhees,</u> Aanwas 47 4641 JG Ossendrecht	Bestuurslid
<u>Dhr. J. van Loon,</u> Kon. Wilhelminastraat 22 4641 GS Ossendrecht Tel. 01647 - 2782	Bestuurslid
<u>Dhr. A.A.J. Suykerbuyk,</u> Bergsestraat 21 4635 RD Huijbergen Tel. 01644 - 2391	Bestuurslid

Losse nummers van de "Tijding" zijn verkrijgbaar voor de prijs van f 6,-- per stuk bij de (1987-1 à f 8,--)
Heer A. van Pul, Duinstraat 40, 4631 KV Hoogerheide,
Tel. 01646 - 13423.

10 JAAR "HEEMKUNDEKRING HET ZUIDKWARTIER"

De "Kring", onze "Kring", 10 jaar oud.

In feite nog een jong kind, maar belangrijk genoeg om het eerste decennium ervan te vieren.

HOE HET BEGON.

Ondergetekende, Uw oud-voorzitter, ontmoette op een bepaalde plaats de Heer J. van Elzaker, die later de eerste secretaris van de kring zou worden.

Hij was met een zeer verre neef aan de "stamboom" bezig. Op hun verzoek vergezelde ik hen naar diverse archieven om de voorouders op te sporen.

Tot ik op een gegeven moment mij gewoon geroepen voelde om hetzelfde te gaan doen. Een oude en in feite een nieuwe wereld openbaarde zich aan mij.

Ik ontdekte niet alleen mijn verre voorouders, neven en nichten, maar ontdekte ook de wereld waarin zij leefden. Het leven van de goede oude tijd, zoals men zegt, maar een tijd van ziekten, honger, oorlog, achteruitstelling en ellende.

Ik voelde me in feite schuldig, omdat ik het zoveel beter had, dan zij het gehad hebben. Want acten, processtukken, kopen en verkopen, erfdelingen, hun barre leven onder barre omstandigheden vertelden me het aangrijpende verhaal van onder welke miserabele voorwaarden de bevolking van onze streek zijn te korte leven door moest komen.

Op een donkere mistige herfstmorgen kwamen Jan van Elzaker en schrijver terug van een archiefonderzoek te

Wouw.

De ontdekte feiten waren dermate, dat ik op de terugweg zei: "Jan, zet de wagen eens aan de kant."

Hij deed het en vroeg niet eens waarom.

Ik steunde met mijn hoofd op mijn handen en in stilte trok het hele weten van vroeger dagen aan mijn geestesoog voorbij.

Ik beken het eerlijk, ik was tot tranen toe bewogen. Jan zei: "Wat nou?", maar hij wist wel wat er gaande was.

Ik zei: "Jan, het leven en de geschiedenis van de vroegere bevolkingen van onze streek moeten we bekend maken. We moeten een heemkundekring oprichten."

Jan zei, vrij zacht, de sfeer aanvoelend: "Ja ".

Bij de Wouwse Hil werd op dat moment de kiem gelegd voor ons "Zuidkwartier".

Tastend en zoekend gingen we de winter door. Dien Mous, zaliger gedachtenis, en Toine Mattheussens waren direct bereid om mee te doen. We legden f 100,-- uit om de eerste onkosten te dekken.

Met raad van Alf. Tireliren† en pater L. Vercammen gingen we verder.

Door de initiatiefnemers werd op zondag 27 februari 1977 een oriënterende bijeenkomst belegd op O.L.V. ter Duinen. De Stichting, die nog steeds gastheer is, waarvoor we dankbaar mogen zijn. De bijeenkomst zou om 10 uur v.m. geopend worden.

Om 5 minuten voor 10 was er buiten de nu meerdere deelnemers nog geen levende ziel te bekennen. En plotseling, daar kwamen ze van alle kanten opdagen.

Men bleek een initiatief te hebben genomen, waarvoor de belangstelling in feite reeds langer aanwezig was.

Alle aanwezigen waren opgetogen. Gastspreker was Albert Delahaye †, die een verhandeling gaf over "heemkunde".

Precies vier weken later, op zondag 27 maart, werd de officiële oprichtingsvergadering belegd. ± 60 aanwezigen gaven zich als lid op. Gastspreker was Alf. Tireliren met het onderwerp "spoken".

De Heemkundekring nam van dan af zijn definitieve start, en, dat mag gezegd worden, onder groot enthousiasme. Uitnodigingen, toelichtingen, enz. gingen in hoog tempo naar de leden.

Het voorlopige bestuur bestond inmiddels uit Mej. D. Mous, De Heer A. Mattheussens en Broeder Franken uit Ossendrecht, De Heren J. van Elzakker, A. Pijnen en J. Rijdsijk uit Hoogerheide. Verder Mevr. A. Hoogeveen en de Heren J. van Hal, C. Hoeckx en Looijen namens Huijbergen. Dit bestuur zou één jaar als voorlopig bestuur in functie blijven.

Het dagelijks bestuur werd gevormd door:

A. Pijnen, voorzitter, die deze functie tot zijn aftreden om gezondheidsredenen tot 23 september 1984 zou behouden, J. van Elzakker, secretaris en A. Mattheussens, penningmeester, die deze functie nu nog getrouw vervult.

Eenmaal gestart werd het, naarmate men vorderde, steeds duidelijker wat heemkunde is en waarom men heemkunde beoefent.

Een en ander is verwoord bij de eerste uitgave van ons viermaandelijks tijdschrift "Tijding", dat in januari 1978 voor het eerst werd uitgegeven.

In het "Ten Geleide" van deze uitgave zeg ik onder meer: Heemkunde is het beoefenen en beleven van gevoel en kennis met en over onze voorouders en onze streek.

Moet dit per se melancholisch of nostalgisch zijn? Nee! Maar als we niets weten over vanwaar we gekomen zijn, niets weten over ons erfgoed in al zijn geplogenheden, dan weten wij niet wie we zijn. We zullen dan ook niet

weten, waar we naar toegaan.

We bevinden ons dan, en ik citeer weer "Ten Geleide": "in een ruimte waarvan we niet weten langs welke straat we er gekomen zijn". Het is de bagage, verzameld van geslacht op geslacht. Een bagage, die de heemkundebeoefenaar in staat stelt dát vast te houden, wat nodig is om zijn eigenheid te bewaren in deze tijd, waarin maar al te veel waarden worden losgelaten en overboord worden gegooid. Heemkundebeoefenaars kunnen zichzelf blijven nu en in de toekomst.

Mijmerend ben ik wat "vooruitgeschoten" nu ik toch geen voorzitter meer ben.

Maar lieve lezers en lezeressen, het zijn deze gedachten, die mij indertijd hebben doen handelen.

HOE HET VERDER GING.

Zoals alle dingen die nieuw zijn, ging in den beginne alles voortreffelijk. Men vergaderde en overlegde dat de stukken er af vlogen.

Werkgroepen werden opgericht, die, dat dient gezegd, niet allemaal bleven funktioneren.

Er moeten echter exceptionele dingen plaats grijpen om iets een stoot voorwaarts te geven.

Deze dingen vinden we in bepaalde hoogtepunten die in de loop der jaren plaats vonden. En die waren:

Huldiging als 50e kring die aangesloten is bij het Brabants Heem op zaterdag 18 januari 1978. Een feest, onze leden aangeboden, om nooit te vergeten.

Het verschijnen van de eerste "Tijding" in januari 1978.

Een Brabantse Dag met medewerking van Gerard van Maasakkers en Willem Iven.

18 januari 1978. Huldiging voor de 50ste Kring "Het Zuidkwartier" foto uit de verzameling van A. Pijnen.

Het vijfjarig bestaan in 1982 was een groots feest dat door zeer velen werd meegevierd en waarbij de groep "Smidje Verholen" uit Roosendaal de show stal.

Nog een "Brabantse Dag" met deelname van verschillende culturele verenigingen uit het Zuidkwartier.

En ten slotte, althans in mijn periode, de terbeschikkingstelling van "Het Brabants Huisje" door de familie Borremans.

Een en ander verdient meer uitleg. Reeds lang was er een verlangen om een eigen onderkomen voor bestuursvergaderingen, kleine manifestaties, onderkomen voor een bibliotheek, enz.

Het arbeidershuisje hadden we al lang in de "kijker". Na enkele jaren van inspanningen konden we dit "huisje" als "Het Kwartier" in gebruik nemen.

Het ging echter niet zo maar.

Medewerking werd verzocht en gekregen van Het Brabants Heem, de gemeenten Huijbergen, Putte, Ossendrecht en Woensdrecht, welke gemeenten ons financieel steunden. Een bijdragefonds werd opengesteld onder het motto (draag een) "Steentje Bij".

De uitgaven voor de "Kring" werden door de penningmeester gedurende een bepaalde periode tot het uiterste beperkt. Toen we dachten financieel rond te zijn werd het W.V.S. bereid gevonden het huisje naar de oude toestand te renoveren. Het werkvoorzieningsschap heeft hier werkelijk prachtig werk geleverd en ons met voorrang behandeld. De Heer Leo Timmermans, onze huidige voorzitter, was een van onze grote voorvechters, die trouwens, al vanaf de oprichting lid zijnde, ons steeds een goed hart toedroeg. Menigmaal is hij ook in persoon tijdens mijn voorzitterschap de "Kring" van dienst geweest.

Mijn gezondheid werd minder en ik moest op medisch advies mijn activiteiten verminderen. De feestelijke opening van "Het Brabants Huisje" in september 1984, het huisje dat inderdaad een stoot voorwaarts zou blijken te zijn, was in feite mijn zwanezang.

Op de opening van het huisje heb ik gewacht om als voorzitter af te treden. Nu nog dank aan allen, die mij indertijd tot steun geweest zijn.

Op 23 september 1984 gaf ik de voorzittershamer over.

Aan wie?

Aan Leo Timmermans. Hij was in mijn ogen en in de ogen van velen de man die de fakkel verder moest dragen en het vuur brandende moest houden. Aan deze verwachting heeft hij ongetwijfeld naar ieders mening tot heden meer dan voldaan.

Leo, van Uw voorganger veel dank, en vertel verder.

Fons Pijnen.

Graag voldoe ik aan het verzoek om dit artikel te vervolgen.

Op de eerste plaats, voor de waarderende woorden aan het eind van het stuk, hartelijk dank.

Zo'n kleine drie jaar geleden gebeurde het dan dat Fons om gezondheidsredenen zijn voorzitterschap moest beëindigen. Op mij viel het lot. (nou ja, lot!!) Wanneer we de heemkundekring op dat moment met een huis vergelijken, kan men stellen dat het gebouw er stond. Goed gefundeerd en goed geconstrueerd. Slechts de stof-fering vroeg nog enige aandacht. Als dan na korte tijd blijkt dat de uitbreiding van de familie, die er in woont, nogal vlot verloopt, moet er zo nu en dan ook een aanpassing van het gebouw plaats vinden.

Welnu, zo is het gegaan.

Ons "Kwartier" dat we van de familie Borremans in gebruik gekregen hadden, bleek, zoals ook Fons het stelt, in een grote behoefte te voorzien.

Nadat dit huisje in gebruik genomen was, steeg de activiteit van de werkgroepen enorm. Ook het aantal werk-

groepen nam zienderogen toe. Te verklaren is dit wel, want wat is er gezelliger dan op een gure winteravond bij de warme kachel (in dit geval toch een c.v.!) onder het genot van koffie of iets anders te vergaderen (een mooier woord voor buurten) in dit primitief ingericht huisje. Een huisje dat de sfeer van vroeger nog helemaal ademt, doch waar je dan op je gemak zit zonder geplaagd te worden door de zorgen die bij de bewoners van destijds vrijwel constant aanwezig waren.

Met de activiteiten van de werkgroepen steeg ook het ledental aanzienlijk. Op dit moment is het aantal van 300 reeds ruimschoots overschreden.

Voor de duidelijkheid wil ik hierbij aantekenen, dat bij ons streven om het ledental te vergroten niet voor zit anderen te overtroeven of ons aanzien te vergroten. De enige reden is, dat vele handen licht werk maken en als het ledental groot is, is de kans dat bereidwillige handen aanwezig zijn groter dan in een kleine vereniging.

Voorts speelt mee, dat wij veel inwoners van onze Zuidwesthoek bewust willen maken van het grote nut van heemkunde.

Daarnaast, waarom zouden we het ook niet eerlijk zeggen, spelen de financiën een kleine rol.

De vraag is: Hoe nu verder?

Reeds spoedig heeft het bestuur ingezien dat, om onze doelstelling compleet te maken, er nog iets moest gebeuren. En dat was het oprichten van een museum voor onze eigen streek. Een streek die een bewogen geschiedenis achter de rug heeft. Een streek ook, die in deze geschie-

denis zoveel geleden heeft, dat er in de ogen van sommige niet-autochtonen niet zoveel meer is dat het bewaren waard is.

Wij zijn echter een andere mening toegedaan.

Ons Zuidkwartier vormt een eigenheid. Laten onze dorpen onderling iets van elkaar verschillen; wij zijn toch één familie en in welk dorp we ook zijn, of dit nu Woensdrecht Hoogerheide, Ossendrecht, Huijbergen of Putte is, wij voelen ons er thuis zoals nergens anders. Dit is het land dat van ons is.

Is het dan niet de moeite waard om te weten te komen hoe onze voorouders hier hebben geleefd? Wij kunnen natuurlijk hierover schrijven, wat we ook doen, maar het spreekt meer, wanneer we het ook aanschouwelijk maken door de voorwerpen die zij gebruikten te verzamelen en te tonen en zo een beeld te geven van hun levensomstandigheden.

Lang zochten we naar een mogelijkheid om dat te verwezenlijken tot de Heer en Mevrouw Mattheusssens-Van den Maagdenberg ons in staat stelden daadwerkelijk hiermee te starten. Een lang gekoesterde wens werd hiermee werkelijkheid. Het is ons uit de vele positieve reacties die wij nadien ontvingen gebleken, dat bij velen een zelfde wens leefde.

Hoe zien wij nu een toekomst?

Wij prijzen ons gelukkig dat wij een vereniging hebben, waarvoor het prettig is om ervoor te werken en die bestaat uit leden die bijzonder actief zijn.

Pas geleden hebben we dit nog kunnen waarnemen bij de eerste aanzet voor ons museum. Er dienden zich toen zeer harde werkers aan. Daarnaast zijn er in de kring

leden, die kantslossen, die zingen, foto's en krantenknipsels van de streek verzamelen, de herkomst voor oude straatnamen e.d. opzoeken, waken dat onze omgeving niet onnodig en onverantwoord wordt aangetast, een bibliotheek(je) beheren, ons dialect bestuderen, ons "Kwartier" onderhouden, in het museum werken, er spullen voor verzamelen en deze zo nodig opknappen, een heemtuin en een kruidentuin aanleggen, onze Tijding en convocaties op de juiste adressen bezorgen, archeologie beoefenen, wandeltochten uitzetten, onze Tijding volschrijven, het geschrevene corrigeren en uittypen (een hels karwei), bestuurswerk verrichten en zo nog een heleboel andere dingen.

Het doet ons goed dat zoveel mensen zich bereidwillig en belangeloos inzetten voor dit werk. Samen maken wij onze vereniging. Wij prijzen ons temeer gelukkig, omdat dit alles in een goede en gezellige sfeer plaats vindt. Op deze wijze roepen we iets van de saamhorigheid terug die, althans zo lijkt het ons toch, er vroeger veel meer was dan vandaag de dag.

We constateren hierbij wel het verschil dat vroeger de saamhorigheid soms zijn oorzaak vond in het feit dat men elkaar noodgedwongen niet kon missen. Men had elkaar altijd nog wel eens nodig. De saamhorigheid die wij thans aantreffen, spruit veeleer voort uit het besef, dat het aangenaam is om contact te hebben met mensen die gezamenlijk een doel nastreven en een zekere gelijkgerichtheid hebben. Daarbij kunnen we overwegen of het mogelijk ook een reactie is op de sterk individualiserende tendenzen van onze tijd.

Hoe het ook zij, aan alle leden, die in welke vorm dan

ook, hetzij door activiteiten, hetzij financieel in de afgelopen tien jaar hebben bijgedragen aan het floreren van onze vereniging, hartelijk dank.

Dat de goede verstandhouding, die in onze vereniging in zo ruime mate aanwezig is, bewaard mag blijven is onze grote wens.

Voor het feit dat Fons Pijnen, onze oud-voorzitter en thans lid van verdiensten, voor deze bloeiende vereniging een van de grondleggers, zo niet dé grondlegger is geweest, blijven we hem altijd erkentelijk.

Hij heeft hiermee het Zuidkwartier een dienst van formaat bewezen.

L. Timmermans,
voorzitter.

VAN DE REDACTIE

Deze keer een zeer gevarieerde Tijding. De redactieraad heeft geprobeerd bij gelegenheid van het 10-jarig jubileum over elke plaats uit de Zuidwesthoek een artikel aan te dragen.

Voor de volgende afleveringen worden artikelen geschreven over: het vervolg van de borg- en ontlastbrieven deel II; Ossendrecht onder de loep, deel III; Ostrechts dialect vanaf de letter B; De kerk van Woensdrecht (Stompe Toren); De Nieuwe Zuidpolder, de Vijdtpolder en het Havenhuis; Bevolkingsaantallen in Ossendrecht; Scherprechters in het Zuidkwartier.

We nodigen U graag uit Uw plannen bekend te maken aan de voorzitter, de Heer L. Timmermans of aan de Heer J. Halters, De Papaver 4 te Hoogerheide, tel.01646-15509.

GELOOF EN BIJGELOOF

Aan geloof valt niet te tornen. Dat is een gave. Maar dat er vroeger veel bijgeloof was, vooral onder de gewone klasse van het volk, is wel een waarheid als een koe. We kennen allemaal nog wel de vreselijke verhalen over heksen en kollen. Maar dat bijgeloof is gelukkig uit de tijd. Wie kan daar nog geloof aan hechten. Heel goed weet ik me nog te herinneren, dat we van een bepaalde vrouw geen appeltje of snoepje mochten aannemen. 't Was een goedgeefse vrouw, die helemaal geen kwaad in de zin had. Maar toch: "Als je daar wat van aannam, kon je ziek worden!" Hoe bestaat het

We gaan het nu hebben over de bijgelovigheid van de generatie voor ons, dus die van eind 19e eeuw. Dikwijls had het eigenlijk niets met bijgelovigheid te maken en was het alleen een godsdienstig gebruik. En daar is niets op aan te merken.

Het ging allemaal als volgt:

- Als moeder 't brood ging "aanzetten", maakte ze met de punt van het broodmes drie kruisjes over de platte kant. Wij vonden dat heel gewoon. Wij moesten toch ook - als de dag van gisteren weet ik 't nog- drie kruisjes maken, als we voorbij de kerkhofpoort kwamen.
- En als de kinderen de tafel gingen zetten (dekken) voor 't eten mochten ze de messen niet met de scherpe kant naar boven leggen, want dan kwam er ongeluk. (Allicht, je kon je gemakkelijk verwonden.)
- Men droeg wel eens een tijd een wilde kastanje op zak, dat was goed tegen de reumatiek.
- Als 't bliksemde tijdens een onweer zagen we sommige mensen bij elke bliksemflits een kruisje maken. Dat was toch gewoon een "vuurpijltje" naar "Boven", om gespaard te blijven voor inslag.

- Een mes mocht je nooit als cadeau aanbieden, want dan werd later de vriendschap afgesneden.
- Je gooide wel eens drie erwtjes in de put, opdat je van je wratten af zou komen.
- Jankte er 's nachts een hond in de buurt erg lang, dan kwam er in die buurt spoedig een dode.
- Als de kat zich waste, zou er visite komen, of het zou gaan regenen.
- Ook kwam er visite, als je suiker morste.
- En als je zout morste, kwam er ruzie. (Allicht)
- Als er twee messen kruiselings over elkaar lagen, kwam er ook al ruzie.
- Als je neus jeukte, was dat ook ergens een teken van: gebeurde dit aan de rechterkant, dan sprak men slecht van je. En in geval van links, sprak men goed van je. Gewoonlijk zei men: Hoe linker, hoe flinker.
Hoe rechter, hoe slechter.
- Als er brand was, werd mijnheer pastoor er ook bijgeroepen. Die kon de wind laten draaien.
- Kinderen bekeken de nagels van de vingers. Alleen meisjes deden dit. Daar zaten bij sommigen kleine vlekjes op. Dan kon je tellen hoeveel kinderen je later kreeg. Hoe meer vlekjes, hoe meer kinderen.
- 's Morgens druk,
 's Middags geluk,
 's Avonds verdriet
 voor degene die de spinnekop ziet.
- Als na lang regenen eindelijk de wolken braken en er kwam al een "mansbroekske" blauw van de lucht te voorschijn, dan ging het "opweren" (opklaren) en de regen zou overgaan. (de plek blauw moest wel zo groot zijn, dat je er a.h.w. een mansbroek van kon maken.)
- Als het regende en de zon scheen tegelijkertijd, dan was het kermis in de hel.
- Bij onweer moesten scharen, messen, breinaalden, e.d. opgeborgen worden, want die trokken de bliksem aan.

- Op Witte Donderdag vertrokken de klokken naar Rome tijdens 't zingen van 't Gloria in de H. Mis. Na deze zang zweeg het orgel en bleef zwijgen tot Paas-Zaterdag. Dan zouden de klokken weer terug komen als 't orgel weer 't Gloria speelde. Geloof me, als kinderen zijn we naar buiten gelopen, om de klokken te zien. Maar we kwamen altijd juist te laat.
- Als je een vallende ster zag, mocht je een wens doen. Die kwam altijd uit, dacht men.
- Als er thuis iemand overleed, werd direct de klok stil gezet en die bleef stil staan tot na de begrafenis. Over de spiegel werd een doek gehangen.
- De kinderen werd op 't hart gedrukt, toch vóór "den donkere" thuis te zijn, want dan liep er wel eens "ne butewolf" ('n lelijke vent). We hebben hem nooit gezien.
- Als er een schilderij van de muur viel zou er spoedig een dode zijn in de familie.
- Je kiespijn kon je bij de "nonnekes" in Zandvliet voor een kwartje verkopen.
- Je mocht geen zwaluwen uithalen, want dan zou er spoedig een stuk vee in de stal sterven.
- Buien, die 's morgens vóór 11 uur regen geven, blijven niet de hele dag.
- Er waren ook heksen in 't dorp. Daar mochten de kinderen nooit iets van aannemen, als ze er een boodschap deden. Er was er ook een die zich kon veranderen in een zwarte kat. Als wij naar school gingen kwamen we voorbij haar huis. Enkele kinderen geloofden er aan en als de voordeur open stond, gluurden ze naar binnen of er onder de kast - die zag je staan - een kat zat. Gelukkig hebben we er nooit een gezien. 't Waren toch altijd beste vrouwen, die graag wat voor een ander over hadden.
- Als de 13e van de maand op een vrijdag viel, was dat een ongeluksdag. Velen waren blij, als de dag zonder onlukken voorbij was gegaan.

- Als je de hik had, groeide je.

Dan moest je drie keer achter elkaar, zonder opnieuw adem te halen, 't volgend versje opzeggen:

Ik spik sprouw

Ik geef de hik aan jou

Ik geef de hik aan dieë man

Die hem 't best verdragen kan.

- Wanneer je een vrouw zag lopen, waarvan je dacht, dat 't een heks was, dan moest je op enige afstand achter haar gaan lopen en in haar voetstappen trappen (rulle zandwegen) . Keek ze om, dan was 't 'n heks.... Zo niet dan had je 't mis.

- Zo geloofden ook velen het volgende:

Wanneer er iemand gestorven was, volgde de begrafenis altijd drie dagen na 't overlijden. Viel deze derde dag op zondag, dan werd de begrafenis natuurlijk uitgesteld tot maandag. Dit noemde men een zondagslijk. Maar en nu komt het er zou dan in dezelfde week nog iemand in dezelfde gemeente sterven. (Dit wordt door enkele oudere mensen nog geloofd!)

Hoe bestaat 't toch, dat men zo bijgelovig kon zijn.

Tegenwoordig is men gelukkig veel "nuchterder" en wat dat betreft zijn wij toch wel in een gezonder-denkende tijd terecht gekomen.

Ossendrecht, 7 februari 1987 D. en A. Hugens - Verbrugge.

DE GEMEENTE WOENSRECHT IN 1887

Wanneer ik wil proberen een korte schets te geven van het leven en wonen in Woensdrecht en Hoogerheide van 100 jaar geleden, dan zou eigenlijk deze plaatselijke geschiedenis ingekaderd moeten worden in de ontwikkelingen die er dan gaande zijn in onze provincie en in ons land. Dan pas is het mogelijk de plaatselijke gebeurtenissen in het juiste perspectief te zien en te beoordelen.

In enkele woorden wil ik proberen iets aan te duiden van de tijdgeest die er toen heerste. De eerste helft van de 19e eeuw wordt gekenmerkt door gezapige rust; nieuwe ontwikkelingen op landbouwgebied en industrie werden niet met gejuich begroet. De overheid had weinig voeling met het maatschappelijk gebeuren. De jaren 1850 - 1870, gekenschetst als de industriële revolutie, brachten grote veranderingen in de sector van de industriële productie:

het handwerk, de manufactuur en de huisindustrie bleven wel bestaan, maar het fabriekswezen begint toe te nemen. Denken wij in onze streek maar aan de suikerindustrie.

In 1858 kwam te Zevenbergen de eerste beetwortelsuikerfabriek van ons land tot stand; in 1873 bedroeg het aantal fabrieken al 32. Dit was voor Nederland een volkomen nieuw groot industrieel bedrijf. Tegelijkertijd zien we het meekrapbedrijf verdwijnen. Omdat de rode kleurstof die uit de meekrapplant werd gewonnen, vanaf 1869 langs chemische weg werd bereid (alizarine), kon vanwege de handmatige bewerking in de meestoven en garancinefabrieken het traditionele meekrapbedrijf het niet meer bolwerken. Wanneer U nog in verschillende plaatsen de straatnaam "Meestoof- of Stoofstraat" tegenkomt, dan kunt U er zeker van zijn, dat daar een meekrapbedrijf is geweest. De vrijgekomen gronden werden met suikerbieten

bebouwd, zodat economisch en sociaal de gevolgen van de ondergang van het eeuwenoude bedrijf beperkt bleven. Ik noem U nog op onderwijsgebied het ontstaan van de h.b.s. in 1863, oorspronkelijk bedoeld om de burgerij de kennis te verschaffen om haar maatschappelijke functie te vervullen. Bergen op Zoom kreeg in 1886 zijn rijks-h.b.s.

Een geheel nieuw verschijnsel in onze contreien was de komst van de trein. Door de aanleg van de spoorweg tussen Roosendaal en Goes kwam de gemeente aan het "spoor" te liggen. Een station werd gebouwd. Vanaf juli 1868 konden reizigers in Woensdrecht op de trein stappen. Het gevolg was dat er van de bebouwde kom naar het station een weg door de Prins Karelpolder moest worden aangelegd. In 1870 kwam deze - overigens van slechte kwaliteit - grintweg gereed. Het is een voorbeeld van een nieuwe ontwikkeling, die leidde tot een kleine verbetering van de infrastructuur in de gemeente, maar ook een die de mogelijkheid gaf de "blik op de wereld" te verruimen. In deze periode zien we op verschillende terreinen een dynamiek ontstaan, die in de jaren daarna zich voortzet.

We zullen ons nu richten op onze gemeente in 1887. De gemeente telde toen op 1 januari 2831 inwoners, op het einde van dat jaar 2832. 90 kinderen werden er geboren, 48 personen stierven er. Van elders kwamen 54 mensen in de gemeente wonen en er vertrokken er 95. Het geboorteoverschot compenseerde dus het vertrekoverschot. Het gemeentebestuur bestond uit burgemeester, wethouders en de gemeenteraad. Burgemeester was in 1887 Godefridus Moors, die van 1852 tot 1888 deze functie uitoefende. Hij werd opgevolgd door zijn zoon Eugenius Moors, die tot 1917 in het ambt bleef. Wethouders waren: Johannes Franciscus Cornelissen en Adrianus Kuijlen. De overige raadsleden: Cornelis Andreas Jacobs, Petrus Johannes

Jacobs Azn., Petrus Johannes van de Moer, Antonius Melsen.

Wanneer we kijken naar enkele biografische gegevens, zien we het volgende:

- Moors, geboren in Hoogerheide, 29 december 1812, woont in Hoogerheide, beroep: burgemeester;
- Cornelissen, geboren in Woensdrecht, 23 maart 1821, woont op de Heimolen, beroep: landbouwer;
- Kuijlen, geboren in Woensdrecht, 23 december 1839, woont in Hoogerheide, beroep: wethouder;
- C.A. Jacobs, geboren in Hoogerheide, 30 november 1818, woont in Hoogerheide, beroep: landbouwer;
- P.J. Jacobs, geboren in Woensdrecht, 4 april 1837, woont in Hoogerheide, beroep: geen;
- v.d. Moer, geboren in Ossendrecht, 10 december 1823, woont in Hoogerheide, beroep: landmeter;
- Melsen, geboren in Woensdrecht, 21 mei 1825, woont in Zuidgeest, beroep: landbouwer.

Zij waren allen katholiek. Alle raadsleden behoorden tot de autochtone bevolking, behalve Van de Moer, die in Ossendrecht geboren was. De gemiddelde leeftijd was bijna 62 jaar. De meesten van hen vonden hun bestaan in de landbouw.

In 1887 vond er een verkiezing plaats van enkele raadsleden. De zittenden konden allen blijven zitten op hun zetel. In die tijd waren er nog geen algemene verkiezingen zoals nu, maar kende men het zogenaamde censuskiesrecht. Dat wil zeggen dat slechts zij mochten stemmen, die een bepaalde som in de directe belastingen betaalden. In onze gemeente waren er dat toen 127. De herziening van de grondwet, die op 30 november om 12.00 uur officieel voor het gemeentehuis door de burgemeester werd afgekondigd, bracht met zich mee, dat voortaan meer mannen kiesgerechtigd werden. "Kentekenen van geschiktheid en

maatschappelijke welstand" werden in de wet genoemd om te mogen stemmen. Later, in de Kieswet Van Houten (1896), werden deze zeer vage en rekbare begrippen nader omschreven: men kende toen belasting-, woning-, loon-, spaarbank- en examenkiezers. We zien langzamerhand het algemeen kiesrecht in zicht komen.

De gemeenteraad kwam tien maal bijeen. De geschreven notulen beslaan slechts zeventien pagina's tekst. Men zou kunnen concluderen, dat de vergaderingen zonder discussie verliepen of dat de gemeentesecretaris alleen de zakelijke punten noteerde en het heen en weer gepraat liet voor wat het was.

Het raadslidmaatschap was uit financieel oogpunt geen lucratief baantje. De burgemeester had als jaarsalaris f 300,--. Men moest een zekere maatschappelijke welstand hebben om voor die functie in aanmerking te kunnen komen. De burgemeester had dan ook als nevenberoep (of hoofdberoep?) landbouwer.

De wethouders verdienden f 30,-- en ontvingen bovendien f 30,-- als presentiegeld. Aan de raadsleden gezamenlijk werd f 40,-- als presentiegeld uitgekeerd.

De gemeentesecretaris Ludovicus Severinus Soffers, op 9 juni 1886 benoemd, had als jaarsalaris f 450,--, ontving daarenboven f 45,-- als ambtenaar van de burgerlijke stand en f 75,-- voor zijn werkzaamheden als schatter der lokalen tot verkoop van sterke drank in het klein. Hij was de hoogst betaalde ambtenaar in de gemeente: f 570,-- per jaar! Zijn vader, Jacobus Theodorus Soffers, was vóór hem secretaris geweest. Hij bleef in 1886 wel aan als gemeente-ontvanger tot 1894, toen zijn zoon-gemeentesecretaris ook die functie van hem overnam. Het salaris van de gemeente-ontvanger was f 301,75½. Tenslotte werd de gemeentesecretarie nog bemand door J.A. Soffers met de titel "klerk", wat hem f 80,-- opbracht. Op de loonlijst van de gemeente kwamen nog twee personen voor, namelijk de veld-

wachter F. van Linden, die net zoveel verdiende als de burgemeester, en Johanna Schrauwen, die voor een tientje per jaar het gemeentehuis schoon hield. Eén veldwachter voor de gehele gemeente lijkt weinig, toch zeker wanneer men het vergelijkt met de dag van vandaag. In de wintermaanden werd de veiligheid van de burgers nog extra beschermd door de zogenaamde nachtwacht, die door de eigen burgers uit de vier wijken, waarin de gemeente was ingedeeld, werd gedaan. Zij die de wacht liepen werden door de buurtbewoners betaald.

Wanneer we dit alles zo overzien, komt het besturen van de gemeente van een honderd jaar geleden als eenvoudig over. Het is overzichtelijk, kleinschalig, weinig enerverend. De indruk is, dat ook de gemeenteraadsvergaderingen zeer rustig verliepen. Het personeel op het gemeentehuis was nog te overzien: drie mensen, en dan bovendien uit één familie. Ze hadden bij wijze van spreken de secretarie in hun huiskamer kunnen houden! Ook de gemeenterekening over 1887 bevestigt dat beeld van kleinschaligheid en rust. Het bedrag van de totale ontvangsten was f 22.137,26 waartegenover f 21.465,78 aan uitgaven stonden. Het boekjaar werd dus afgesloten met een batig saldo van f 671,48.

Een van de bronnen van inkomsten voor de gemeente was de hoofdelijke omslag, een belasting van $1\frac{1}{2}\%$ die geheven werd op het belastbaar inkomen. De hoogst aangeslagenen ad f 102,66 hadden een belastbaar inkomen van f 7.700,--. Een voorbeeld mag het verduidelijken. De pastoors J.B. Lanen (Hoogerheide) en J.P.A. van Mens (Woensdrecht) hadden beide een belastbaar inkomen van f 2.900,-- en moesten ieder f 38,66 belasting betalen. Ook voor het bezit van een hond moest men belasting betalen. Men telde toen 138 honden.

We stappen nu over naar het stratenplan in de gemeente. Uit het bevolkingsregister blijkt, dat de gemeente verdeeld

was in twee wijken. De wijk A omvatte het poldergebied, het dorp Woensdrecht en de buurtschappen Nederheide, Markt, Onderstal, Korteven, Zuidgeest en Heimolen. De wijk B het dorp Hoogerheide en de buurten Hoogerheidsche Plantage, het Heike en Zandvoort.

De grote doorgangsweg van Bergen op Zoom naar Antwerpen door Hoogerheide was vanzelfsprekend de belangrijkste verkeersader. Het is logisch dat zich daar een centrum begon te vormen, waarmee Hoogerheide langzamerhand de boventoon ging voeren. Het gemeentehuis stond aan die weg, de ene school met de onderwijzerswoning evenzo.

De mensen bouwden hun huizen aan de oostkant van de tegenwoordige Raadhuisstraat. De bevolking was daardoor de laatste 30 jaren vermeerderd met een 1000-tal inwoners. In Woensdrecht waren in die periode slechts twee huizen gebouwd. Aan de Woensdrechtsche straat (thans Dorpsstraat) stonden ongeveer 30 huizen. In het algemeen verkeerden de wegen in goede toestand. Alleen de grintweg in de Prins Karelpolder gaf problemen, met name in het natte najaar wanneer de suikerbietencampagne op volle toeren draaide en de boeren met hun wagens de weg bereden. Het zou nog enkele jaren duren, voordat deze toegangsweg naar het station zou worden verbeterd.

In 1887 werd de grintweg "vanaf het begin van de Prins Karelpolder tot aan de provinciale klinkerweg van Bergen op Zoom naar Putte nabij het dorp Hoogerheide" (ter oriëntatie: vanaf "Non Plus Ultra" tot aan "Het Centrum") opgebroken en vervangen door een keiweg. Het betrof hier een lengte van 1590 meter; de kruinsbreedte werd 8 meter. Verschillende stukjes grond moesten worden aangekocht. Het werk was bestekklaar gemaakt door de architect L. Ballintijn uit Breda. De aanbesteding vond plaats op 13 april. Er waren 14 inschrijvers, onder wie Antoni Groffen uit de eigen gemeente. Het werk werd hem echter niet gegund. Hij zat f 400,-- boven de laagste inschrijver A.

Foudraine uit Goes, die het karwei voor *f* 11.595,-- zou klaren. Vanwege de gemeente werd de werkmán Pieter Jan de Moor als dagelijks opzichter aangewezen. In oktober werd het werk opgeleverd.

In dit verband is het interessant de arbeidslonen van wegwerkers te vermelden. We komen onder anderen tegen P.J. Koolen, die voor het onderhoud aan de grintwegen *f* 0,80 per dag kreeg; S. Bastiaanse verdiende *f* 0,70 per dag voor zijn werkzaamheden aan de gewone of landwegen. De wegwerker P.J. Rommers verdiende *f* 0,60; hij mocht op kosten van de gemeente een schop aanschaffen, die *f* 1,10 kostte. Jac. Jos. de Vos deed werkzaamheden aan de Wouwse Baan en de Onderstal, waarvoor hij werd beloond met *f* 0,80 per dag. Ten behoeve van de wegen werd per schip $71\frac{1}{2}$ m³ grint à *f* 2,-- per m³ aangevoerd door de schippers Marinus Leijten uit Woensdrecht en J.B. Klock uit Ossendrecht.

De straten werden verlicht door petroleumlantaarns. In Woensdrecht werden deze aangestoken door P. Raaymakers en in Hoogerheide door J.B. van der Heijden (de latere dorpsfiguur "Tiest de Schijter"). Zij verdienden daarmee ieder *f* 30,--.

In 1887 begon op 1 mei de tram te rijden. In 1881 had burgemeester A. Daverveldt uit Wouw het plan opgevat een tramlijn aan te laten leggen tussen Bergen op Zoom en Antwerpen. Op 18 augustus 1882 verleende de gemeenteraad van Woensdrecht toestemming. Dit plan werd echter niet gerealiseerd. Het werd enkele jaren later overgenomen door de Stoomtramwegmaatschappij Antwerpen-Bergen op Zoom-Tholen, die op 20 april 1887 toestemming kreeg tot aanleg en exploitatie van een tramlijn op de gemeentegrintweg door Hoogerheide. Deze vergunning werd voor een periode van 30 jaren verleend. Er werden natuurlijk verschillende voorwaarden aan gesteld, waarvan in de praktijk de belangrijkste was, dat er in de bebouwde kom zo

weinig mogelijk stoom mocht worden afgeblazen en eveneens niet wanneer er paarden in de buurt waren. Op 1 mei reed voor de eerste maal de tram door Hoogerheide. De maatschappij kreeg ook nog toestemming om telefoonpalen langs het spoor te zetten, zodat zo snel mogelijk het laatste nieuws van halte naar halte kon worden doorgegeven.

De aangelegde wisselplaats vlak voor de school leverde nog een politiek (of persoonlijk) meningsverschil op tussen het raadslid P.J. Jacobs en de burgemeester. Volgens Jacobs was er de afspraak gemaakt, dat de wisselplaats niet voor de school zou komen te liggen, maar met het oog op de veiligheid van de kinderen op enige meters afstand van de school. Jacobs suggereerde in een bezwaarschrift, dat de burgemeester dit oogluikend zou hebben toegestaan, omdat zijn kleinkinderen toch de gemeenteschool nooit zouden bezoeken, daar er vanwege zijn dochters (zusters van J.M.J.) een rooms-katholieke school zou worden gesticht. Burgemeester en Wethouders gaven ten antwoord, dat de plaats in overleg met de provincie was bepaald, omdat de weg daar het breedst was.

De spoorlijn, de tramweg, verbetering van de wegen: langzamerhand werden daardoor de verbindingen met de buitenwereld verbeterd en de communicatiemogelijkheden vergroot. De stap naar de aanschaf van een telefoonverbinding was voor de gemeenteraad nog te groot "als zijnde het belang voor deze gemeente zeer gering".

Een zeer globaal onderzoek naar de bestaansmiddelen wijst uit, dat de meeste inwoners hun inkomsten verkregen uit het landbouwbedrijf als landbouwer of arbeider. We komen een schaapherder en koewachters tegen, bezemmakers en polderwerkers. In de nijverheidssector treffen we aan timmerlieden, wagenmakers, zadelmakers, smeden, metselaars, schilders. Het spoor bracht spoorwegbeambten met zich mee.

De dorst kon geleest worden in 37 drankgelegenheden. Een gedetailleerde opgave van beroepen zou een aparte studie vragen, maar een vluchtig onderzoek in de bevolkingsregisters van 1880 - 1900 leverde het beeld op, dat in die periode zeker nog van een agrarische gemeente gesproken kan worden.

Wel konden we een overzicht samenstellen van de aanwezige fabrieken en beoefende ambachten met opgave van het aantal werknemers.

FABRIEKEN:

- Steen- en pannenbakkerij van Alex. Scheepers; 20 mannen en 5 jongens (12 - 16 jaar);
- Steen- en pannenbakkerij van J.R. de Plönies; 18 mannen en 6 jongens;
- Stoomkorenmolen van Ant. de Jong; 2 mannen. Drijfkracht: stoomketel van 4 pk.

AMBACHTEN:

- 2 windkorenmolens	: 4 mannen
- 1 paardengrutmolen	: 1 man
- 2 handgrutmolens	: 2 mannen
- 3 hoefsmederijen	: 6 mannen
- 1 kuiperij	: 1 man
- 2 wagenmakerijen	: 5 mannen
- 3 zadelmakerijen	: 3 mannen en 1 jongen
- 5 schoenmakerijen	: 5 mannen en 2 jongens
- 2 leerlooierijen	: 2 mannen
- 1 bierbrouwerij	: 3 mannen
- 5 timmerlieden	: 7 mannen
- 6 metselaars	: 8 mannen
- 7 broodbakkerijen	: 9 mannen
- 2 huisschilders	: 3 mannen
- 2 cichoreidrogerijen	: 10 mannen

In de agrarische sector had men niet al te veel redenen tot klagen, wanneer we de woorden van de burgemeester (tevens landbouwer) mogen geloven. Tarwe, rogge, gerst, erwten en bonen zullen goed oogsten, is de verwachting. De haver, boekweit, aardappelen en de wortelgewassen deden het minder goed. Over de opbrengst van het kanariezaad was men minder tevreden. Het vlas en fruit deden het slecht in 1887. Het vee maakte een gezonde indruk.

De gezondheidszorg stond op een laag pitje. In de gemeente was geen arts gevestigd. Dokter Van den Bosch uit Zandvliet was door het gemeentebestuur belast met de geneeskundige zorg voor de armen, waarvoor hij f 150,-- per jaar ontving. Hij was ook belast met het verrichten van de inenting en van de doodschouw, wat hem ook nog f 50,-- in het laatste jaar bracht.

Het drinkwater, dat uit de pomp of put werd gehaald, liet wat "kleur, reuk, helderheid, smaak" betreft niets te wensen over.

De gemeente telde slechts één lagere school, waarvan J.N. van de Kerkhof hoofd was. Drie hulponderwijzers, J. Coremans, P.J. Bouwmans en G. v.d. Post, waren hem behulpzaam bij het onderwijs aan de ongeveer 425 jongens en meisjes. Iedere leerkracht had dus ruim 100 kinderen onder zijn hoede. Aan de school was ook nog een niet-bevoegde onderwijzeres "in de nuttige handwerken", juffrouw Coletta Monu, verbonden. De salarissen waren, vergeleken met die van het gemeentepersoneel, niet slecht. Het hoofd verdiende f 1.000,--, Coremans f 600,-- en Bouwmans en v.d. Post ieder f 500,--. Juffrouw Monu had een jaarwedde van f 150,--. Gedurende de wintermaanden was het aantal leerkrachten niet voldoende, "doch nauwelijks is de maand maart verschenen" of een groot aantal kinderen verliet

de school; in de zomerperiode waren er dientengevolge voldoende leerkrachten. De vakken die onderwezen werden, waren: lezen, schrijven, rekenen, beginselen der vormleer, nederlandse taal, vaderlandse geschiedenis, aardrijkskunde, kennis der natuur, zingen. Het vak "nuttige handwerken" werd alleen voor de meisjes gegeven op woensdagen en zaterdagmiddag van 2 tot 4 uur.

Naast het gewone lager onderwijs werd er in de wintermaanden november - februari herhalingsonderwijs gegeven aan kinderen boven de 12 jaar. Volgens het onderwijsverslag zouden 38 kinderen hun kennis, die zij op de lagere school hadden opgedaan, verder verdiept hebben. Uit de schoolgeldkohieren blijkt, dat slechts 18 kinderen deze avondschool bezochten onder wie de bekende (al eerder genoemde) Tiest. Het verschil tussen deze twee aantallen is misschien te verklaren, dat ouders, die onvermogend waren, geen schoolgeld hoefden te betalen.

Het dorp Woensdrecht had geen eigen school. De kinderen waren op Hoogerheide aangewezen. Een 20 inwoners uit Woensdrecht hadden aan Gedeputeerde Staten verzocht om op de gemeentebegroting van 1888 voldoende geld te laten opnemen voor de bouw van een nieuwe school in hun dorp. De provincie vroeg daarover natuurlijk advies aan het gemeentebestuur. Dit antwoordde, dat het aantal "schoolbehoefte" kinderen in Woensdrecht slechts 20 was. Van de 20 verzoekers hadden er slechts 7 schoolgaande kinderen. Gelet op de zeer geringe huizenbouw in de Woensdrechtsche straat gedurende de laatste 30 jaren mocht men niet verwachten dat in de komende jaren de bevolking in Woensdrecht sterk zou toenemen. Het getal kinderen zou toch te gering blijven. In verband met een te sterke verhoging van de begroting wilde de gemeenteraad liever wachten tot 1889. Het provinciaal bestuur

berustte verder in deze zaak, ook al schreef het bij brief van 21 april 1887 "dat de wenselijkheid tot school moeilijk kan worden ontkend". Bij vele zaken lost de tijd vaak de problemen op. Zo ook hier en vermoedelijk heeft de gemeenteraad bij zijn besluit de zaak door te schuiven naar 1889 daarmee al rekening gehouden. Het probleem heeft zich namelijk automatisch opgelost, toen de zusters van J.M.J. in mei 1888 haar scholen in Hoogerheide en Woensdrecht openden, waardoor bijna alle schoolgaande meisjes de openbare school verlieten. Toen was er zeker geen reden meer aan de wens van de rekwestranten uit Woensdrecht tegemoet te komen.

Een kenschets geven van de gemeente van 100 jaar geleden geplaatst tegen landelijke ontwikkelingen is alleen met bovenstaande gegevens niet goed mogelijk. De gemeente maakt de indruk een vrij gesloten gemeenschap te zijn, die van buitenaf de mogelijkheden krijgt aangeboden zich verder te ontplooien. We denken hierbij aan de aanwezigheid van een station, de aanleg van de tramweg, de komst van de zusters, de mogelijkheid van onderwijs aan de h.b.s. te Bergen op Zoom. Uit de verdere geschiedenis zal moeten blijken of Woensdrecht en Hoogerheide de kansen hebben gegrepen.

18 februari 1987.

R.C.M. Jacobs,
streekarchivaris van
Nassau-Brabant.

AANTEKENINGEN:

Dit artikel is de tekst van een lezing, die de streekarchivaris van Nassau-Brabant heeft gehouden voor de afdeling Hoogerheide-Woensdrecht van de Noordbrabantse Christelijke Boerenbond.

LITERATUUR:

- Algemene Geschiedenis der Nederlanden, deel 12 en 13, Bussem, 1977, 1978.
- Winkler Prins Geschiedenis der Nederlanden, Deel 3. De Lage Landen van 1780 tot 1970. Amsterdam/Brussel, 1977.
- I.J. Brugmans, Paardenkracht en mensenmacht. Sociaal-economische geschiedenis van Nederland 1795 - 1940. Leiden, 1983.
- A. Delahaye, W. van Ham, R. Jacobs, Woensdrecht en Hoogerheide, kleine geschiedenis van een historische tweeling. Woensdrecht, 1984.
- Zuster Seraphine Gommers, En het zaad groeide op. Geschiedenis van de congregatie der zusters van de H. Maagd Maria genaamd het Gezelschap van Jezus, Maria, Jozef vanaf haar stichting in 1822 tot 1940. 's-Hertogenbosch, 1957.

ARCHIEF:

Het archief van de gemeente Woensdrecht over de periode 1811 - 1952 is nog in bewerking. Daarom is het niet mogelijk de vindplaatsen definitief op te geven.

Geraadpleegd zijn:

- gemeenteverslag over 1887 (voorl. inv. nr. 1147)
- de notulen van de raadsvergaderingen, gehouden in 1887 (voorl. inv. nr. 1190)
- de notulen van de vergaderingen van burgemeester en wethouders, gehouden in 1887 (voorl. inv. nr. 1205)
- register van uitgegane brieven van burgemeester en wethouders, 1887 (voorl. inv. nr. 1238)
- register van uitgegane brieven van de burgemeester 1887 (voorl. inv. nr. 1226)

- register van gedane bekendmakingen, 1882 - 1890
(voorl. inv. nr. 1246)
- stukken betreffende het hoger gezag, 1811 - 1912
(voorl. inv. nr. 1256)
- stukken betreffende de verkiezingen in het algemeen,
1848 - 1904 (voorl. inv. nr. 1271)
- stukken betreffende de burgemeester, 1812 - 1912
(voorl. inv. nr. 1274)
- stukken betreffende raadsleden, 1812 - 1949 (voorl.
inv. nr. 1281)
- bevolkingsregisters, 1880 - 1900, genummerd 6 - 10
- gemeentebegroting en -rekening met bijlagen over 1887
(voorl. inv. nr. 1074)
- kohier van de hoofdelijke omslag, 1884 - 1889 (voorl.
inv. nr. 1306)
- stukken betreffende de aankoop van grond tot verbre-
ding van de weg van Hoogerheide naar Woensdrecht,
1886 - 1887 (voorl. inv. nr. 1265)
- bestek tot opbreken en herbestraten van de weg
Woensdrecht - Hoogerheide, 1887 (voorl, inv. nr.1162)
- stukken betreffende concessies voor stoomtramwegen,
1887 (voorl. inv. nr. 1165)
- kohier van het schoolgeld, 1886 - 1890 (voorl. inv.
nr. 1404)

DE JACHT

Tijdens een bijeenkomst van de groep dialecten van onze Heemkundekring "Het Zuidkwartier" werden woorden over 'jagen' behandeld. Zoals b.v.: wild, stropen, klemmen, vallen, jagen, hollen, kuiten, enz., enz.

Al pratend bleven we nog al lang hangen bij de jacht in het algemeen. Een van ons kreeg het idee om hier eens iets over te schrijven, althans het eens te proberen. Ondergetekende ging met de opdracht naar huis, omdat zij zich de jacht op hazen en patrijzen kon herinneren, zoals deze vroeger plaats vond in de polders rondom Woensdrecht.

Het was in de jaren juist voor de tweede wereldoorlog (1938/1939) dat zij als huishoudelijke hulp werkzaam was bij de Heer en Mevrouw Van Wijk- Van Gemert. Deze familie woonde in het huisje op het erf van het "Ambachtshuis" in de volksmond 't "Jachthuis" of "Kasteeltje" genoemd en gelegen in de Oud-Hinkelenoordpolder nabij de Kreek. Dit Ambachtshuis met aangrenzende gebouwen staat er nu nog, precies eender als toen.

Het was eigendom van de Heren Völcker, die in onze streek meerdere boerderijen en landerijen bezaten.

Wij denken in dit verband vanzelf aan de Völckerpolder en aan een complex van achttien huizen dat eigenlijk Völckerdorp heette. Deze achttien huizen waren door de "Heren" gebouwd voor de arbeiders, die op de boerderijen aldaar werkten. Er was zelfs een schooltje aan verbonden en ook een kerkje, dat in de weekends bediend werd door de Paters Capucijnen uit Rilland-Bath. De paters kwamen meestal te voet naar Achttienhuizen en gaven de kinderen op zaterdagmiddag godsdienstles.

De kinderen stonden boven op de dijk te kijken welke pater

Woensdrecht Buitenverbl.

Woensdrecht: Het Jachthuis.

Woensdrecht - Dorpzicht.

6272, Uitg. P. G. Verdult-Bitt

Woensdrecht: De weg van het dorp naar het Jachthuis.

er aankwam. Was het "'n kwaaië" dan werd ter elfder ure nog vlug even het lesboek ofwel de katechismus geraadpleegd. (Mijn vader heeft mij dit verteld. Hij heeft daar zijn jeugdijaren doorgebracht.)

Het Ambachtshuis werd in die tijd, waar ik het eerder over had, niet bewoond. Vroeger woonde er de heer Hombach, die rentmeester was voor de Heren Völcker.

De Heren zelf woonden in Zoelen en in Warnsveld.

Twee keer per jaar was er echter volop beweging in het huis. Er werd dan n.l. een grote jacht op hazen en patrijzen georganiseerd. Dan kwamen de heren met hun gasten in 't Jachthuis logeren en gingen ze een hele week (zes dagen) op jacht.

Over de technische kanten van de jacht kan ik eigenlijk niet zoveel zeggen, maar van de entourage er om heen weet ik nog veel, omdat ik daar zo nauw bij betrokken ben geweest.

Het huis was van te voren met bezems gekeerd, gelucht, enz., enz. Het was erg spannend allemaal. De Heren brachten ook personeel mee: kokkin Johanna, haar man Leendert, die huisknecht was, en dan nog Jan en Gerrit, die voor de kledij en de schoenen van de jagers moesten zorgen en de geweren moesten poetsen.

De boeren in de omgeving zorgden voor drijvers om het wild op te jagen, dat dan geschoten kon worden door de jagers. Ook jachtopziener Jac. van Wijk was overal nauw bij betrokken. Gemiddeld waren er dan zo'n tien à vijftien jagers.

Er was ook een omnibus waarmee de jagers 's morgens naar het jachtgebied gebracht werden en 's avonds weer naar huis. Deze omnibus was een vierkante, door paarden getrokken, gesloten koets, waarin zo'n acht à tien personen konden zitten. Deze paarden werden uitgeleend door een van de boeren uit de polder, iedere dag door een andere. De koetsier was een van de knechten van de boeren.

Het was een hele drukte voordat 's morgens iedereen vertrokken was. Iedereen in huis had de handen vol. Mevrouw Anna van Wijk-van Gemert en ik moesten bedden opmaken, stoffen, de wastafels in orde maken.

Er waren toen nog geen vaste wastafels met koud en warm stromend water. Nee, iedere lampetkan moest gevuld worden, de waskommen schoongemaakt, enz. Er was ook een badkamer, maar alleen met koud water. Als er warm water nodig was, dan moest dat allemaal op kachels verwarmd worden. Ook waren er platte ronde teilen waar de heren jagers met hun voeten in konden zitten. Gelukkig was er al wel waterleiding.

Electrisch licht was er ook, maar dan wel erg primitief. Piet van Wijk draaide met een motortje stroom. Op een avond dacht Piet dat iedereen naar bed was en hij zette de motor af met alle gevolgen van dien. Alles in het pikdonker. Er stonden wel overal kaarsen, maar men was wel even in paniek. De Heer Völcker zei later tegen Piet: "Ik kom je voortaan wel waarschuwen als we naar bed gaan."

Iedere avond was er een uitgebreid diner. Het koken was voor de kokkin, maar wij hielpen haar met groenten schoonmaken, aardappels schillen, enz. Zij moest koken op een kolenkachel en er waren enkele petroleumtoestellen.

's Avonds tijdens het diner hadden wij ook de handen vol. We hadden erg veel afwas weg te werken. In de hal was een luik waardoor de huisknecht de gerechten uit de keuken aannam en ze zo vlug mogelijk serveerde in de eetkamer. De grote kunst was om alles zo warm mogelijk op tafel te krijgen.

Het personeel at in de keuken en dat was erg gezellig. Op een avond, ik kan het me nog zo goed herinneren, waren er flensjes als toetje. De huisknecht gaf het

restant uit de eetkamer door aan de keuken waar de flensjes natuurlijk zo verdwenen waren. Maar, och arme, een van de gasten vroeg om nóg een flensje. Ze waren al op. Leendert was toen erg boos op ons, maar ja, op is op. Dezelfde Leendert werkte toch ook wel dikwijls op onze lachspieren. Hij kon lekker eten en dat was hem ook wel aan te zien. Hij had nog maar drie plukjes haar op zijn hoofd en als hij dan naar binnen geroepen werd, ging hij eerst even voor de spiegel staan en vroeg dan heel serieus: "Zit m'n haar wel goed?"

's Avonds zat het hele gezelschap in de grote salon. Waarschijnlijk waren ze erg moe van de jacht. Ze speelden kaart en zullen naar mijn mening menige fles wijn genuttigd hebben. Zij maakten ook plezier, dat was duidelijk te horen aan de lachsalvo's die ons bereikten.

Op een van de laatste avonden kwam harmonie "De Scheldezonen" uit Hoogerheide een serenade brengen. Het was een fantastisch gezicht als het gezelschap met brandende fakkels de polder in kwam. Er was veel volk op de been en kastelein Kees Peeters (onlangs 90 jaar geworden) stond er met een kraampje bier te tappen.

In zijn tijd was burgemeester Moors ook van de partij. Hij werd iedere avond op het jachthuis uitgenodigd en gaf hieraan ook altijd gehoor.

In 1940 ben ik bij de familie Van Wijk weggegaan. Kort daarop brak de tweede wereldoorlog uit. Voor zover ik weet zijn er nadien geen grote jachten meer gehouden. Het Ambachts- of Jachthuis is nadien altijd bewoond geweest: vlak na de bevrijding door evacués en later jaren lang door de familie Pijnen.

De primitieve toestanden van toen zullen zeker in de loop der jaren wel opgeheven zijn.

Woensdrecht, november 1986. M. Verboven - Cornelissen.

OVERZICHT VAN DE BORG- EN ONTLASTBRIEVEN TE OSSENDRECHT, INCLUSIEF CALFVEN, ONTVANGEN EN UITGESCHREVEN IN DE PERIODE 1714 - 1810

DEEL I

Door A.J. Pijnen

Inleiding.

In Tijding 1986-3 heeft de Heer R. Jacobs een uitstekend overzicht gegeven van de borg- en ontlastbrieven van Woensdrecht, Zuidgeest en Hoogerheide.

De Heer Jacobs is er zonder enige twijfel onwetend van geweest dat schrijver dezes een verslag over de door de hem behandelde borgbrieven in concept gereed had.

Achteraf zou men deze concepten als overbodig kunnen beschouwen.

Alhoewel ze door het artikel van de Heer Jacobs niet meer geplaatst zullen worden, is het toch geen verloren werk of tijd. Immers met kennis van deze borgbrieven, aangevuld met gegevens uit de doop- trouw- en begrafenisregisters van die tijd, zijn zij evenals de informatie over Ossendrecht een echte bron tot kennis vanwaar onze autochtone families wel kwamen. Hun waarde is hierdoor toch wel aangetoond.

Alhoewel wij dus inzicht over de herkomst der autochtonen krijgen, is het verkregen beeld echter nog allerminst volledig.

Meerdere inwijkelingen hebben ondanks de verplichting tot het vertonen van een borgbrief in de plaats van vestiging

zich hieraan niet gehouden.

Anderzijds zijn ook de gegevens uit de doop-, trouw- en begrafenisregisters omtrent de herkomst van een gevestigd persoon niet altijd even duidelijk.

Over het in gebreke blijven van het vertonen/afgeven van borgbrieven spreken de resolutieboeken van Ossendrecht een duidelijke taal. Een taal waarop we nog nader zullen terugkomen.

Ook kwam het voor dat inwoners vertrokken zonder een duidelijk spoor achter te laten.

BORGEN

Borgen waren in hoofdzaak de geestelijke en burgerlijke overheid van de plaats waarin men geboren was.

Deze overheden stelden zich voor de persoon in kwestie voor een bepaalde som aansprakelijk indien deze op de plaats van vestiging tot armoede zou vervallen.

Niet altijd waren de overheden de borgen.

Ingeval men een bekwaam arbeider of ambachtsman nodig had, was de toekomstige patroon, voorzien van de nodige speciën, meermaals bereid te borgen.

Wanneer er toekomstige echtgenotes, echtgenoten, schoonzoons of schoondochters zich wilden vestigen, dan waren de toekomstige plaatselijke verwanten meer dan eens geneigd te borgen. Een eis was wel dat ze het bedrag van borgstelling of have disponibel moesten stellen.

DE BORGBRIEF

De borgbrief, in feite al behandeld, had echter nog grotere waarde dan men op het eerste zicht zou denken. De brief was iemands pas, zijn bewijs van goed gedrag, een schild waarachter hij bescherming genoot.

Eenmaal in het bezit van de borgbrief uit de geboorteplaats vertrokken was deze borgbrief zijnmetgezel, die hem bescherming bood, waar hij zich ook vestigde. Bij een volgende verhuizing diende hij/zij zich, in het bezit van de oorspronkelijke brief, op het weer nieuwe adres aan.

VESTIGINGEN EN VERTREK

De borgbrieven van onze streek tonen zonder meer aan dat ingeval van vestiging de nieuwkomers in hoofdzaak uit de Belgische Kempen en de polderdorpen ten noorden van Antwerpen kwamen.

Eerder uitzondering waren de buitenlanders en de noorderlingen.

Het verloop te Ossendrecht was iets groter dan in de omliggende plaatsen.

Dit was onder meer het gevolg van het feit dat er te Ossendrecht naar rato meer gemeenteleden van de Neder-Duits-Gereformeerde Kerk woonden. Deze waren over het algemeen minder honkvast.

VESTIGINGEN

De meeste vestigingen vonden plaats rond het midden van de achttiende eeuw.

Nieuwe bedijkingen o.a. van de Zuidpolder anno 1743 en de slag om Bergen op Zoom, dat in september 1747 door de Fransen veroverd werd, waren daar niet vreemd aan. In twee jaar tijd, 1747 en 1748, stierf door besmettelijke ziekten 30-35% der plattelandsbevolking. De opengevallen plaatsen werden in feite met nieuwkomers opgevuld.

Nadien werden er weer meer polders ingedijkt al was dit niet direct onder Ossendrecht. Maar de Zuidpolder en de Noordpolder vroegen, behalve voor hun onderhoud, ook nog

de benodigde landarbeiders. In weinige jaren werd aldus het bevolkingspeil van vóór 1747 weer bereikt.

VERTREK

Het vertrek, wat we zien aan de afgegeven borgbrieven, was het grootst rond 1800.

Velen vertrokken naar Steenberg en omgeving. Waarschijnlijk aangetrokken door de agrarische mogelijkheden tengevolge van nieuwe bedijkingen.

Een typisch geval is de familie Mutsaerts/Musters.

Deze is kort na 1600 uit de omgeving van Tilburg naar Essen/Kalmthout gekomen. In de achttiende eeuw verschijnen er van deze familie personen te Ossendrecht.

Hun naam werd binnen vrij korte tijd verschreven van Mutsaerts tot Musters.

Van deze trekken er rond 1800 enkele naar Steenberg en vandaar afstammelingen naar Bergen op Zoom.

Deze werden in hoofdzaak tuinder.

Ossendrecht heeft dus zijn Mustersen uitgezonden.

Een en ander als voorbeeld en toelichting.

WERKWIJZE

De gevolgde werkwijze is in grote trekken gelijk aan die van de Heer Jacobs.

Wel zijn er verdere nasporingen gedaan in de doop- en trouwregisters der Nederduits Gereformeerde Gemeente te Ossendrecht en in het huwelijksregister der parochie Hoogerheide vanaf 1760 - 1810. Met de hieruit geputte gegevens verkreeg ik, en nu ook de lezer, meer inzicht in de gevormde gezinnen.

Deze gegevens zijn voor zover aanwezig aan de bestaande informatie toegevoegd.

Al met al zal het voor menig Ossendrechtse familie moge-

lijk zijn vast te stellen van waar zij kwamen en naar waar sommige van hun verre familieleden trokken.

Voor genealogen of toekomstige autochtone genealogen een houvast en min of meer een bron om verder te gaan, of mooier nog, om te beginnen. Jezelf en je voorouders kennen is immers ook heemkunde.

GERAADPLEEGDE DOCUMENTATIE:

Uit het oud archief van de gemeente Ossendrecht:

- Resolutieboek 1675 - 1746 Inventarisno. 1
- Resolutieboek 1746 - 1759 Inventarisno. 2
- Resolutieboek 1759 - 1762 Inventarisno. 3
- Resolutieboek 1762 - 1768 Inventarisno. 4
- Resolutieboek 1768 - 1774 Inventarisno. 5
- Resolutieboek 1774 - 1782 Inventarisno. 6
- Resolutieboek 1782 - 1788 Inventarisno. 7
- Resolutieboek 1789 - 1793 Inventarisno. 8
- Resolutieboek 1793 - 1795 Inventarisno. 9
- Resolutieboek 1794 - 1797 Inventarisno. 10
- Resolutieboek 1797 - 1798 Inventarisno. 11
- Resolutieboek 1799 - 1800 Inventarisno. 12
- Resolutieboek 1800 - 1803 Inventarisno. 13
- Resolutieboek 1803 - 1805 Inventarisno. 14
- Resolutieboek 1805 - 1808 Inventarisno. 15
- Resolutieboek 1808 - 1811 Inventarisno. 16
- Register van gegevene en ontvangen borgbrieven 11 mei 1773 - 10 maart 1810. Inventarisno. 81
- Belofte borgbrief Jan Koch 31 Aug. 1751, Inventarisno.82
- Belofte borgbrief Elisabeth de Vree 10-4-1761, Inventarisno. 83
- Belofte borgbrieven 5 mei 1798 - 3 mei 1807, Inventarisno. 84
- Ingekomen borgbrieven afgegeven door andere gemeenten en particulieren 1735 - 1810, Inventarisno. 85
- Huwelijksregisters Nederduits Gereformeerde Gemeente no. 2B acten van trouw 1757-1796, 1802 , 1807 en 1808.
- no. 4 acten van trouw 1706 - 1733.
- no. 5 acten van trouw 1734 - 1759.
- no. 7 Trouwboek Schepenbank 1797 - 1810.
- Parochie-archief Hoogerheide/Woensdrecht
- Trouwboek R.K. Parochie Hoogerheide 1760 - 1810.

INWIJKELINGEN:

<u>Naam</u>	<u>herkomst</u>	<u>afgegeven</u>	<u>ingeschreven</u>
Adriaansen, Johannes gehuwd met Helena Duwerkerk op 17-11-1805 ex Middelburg.	Hoek/Axel	-	17-11-1785
Adriaansen, Cornelis gehuwd met Catharina Valkenburgs op 23-2-1727.	Huybergen	-	8 - 2 - 1727
Aerts, Cornelis gehuwd met Susanna Lambrechts.	Berendrecht	30-6-1745	1-9-1745
Aerts, Cornelis gehuwd met Elisabeth Elsevier op 9-8-1732	Stabroek	-	24-9-1732
Aerts, Gerardus gehuwd met Adriana Theuns op 19-6-1791.	-	26-9-1791	24-10-1791
Backer, de Jacobus gehuwd met Joanna van Loon.	Zandvliet	7-10-1749	9-7-1750
Barree, Anna	Kampen	20-7-1803	29-8-1803
Bastelaar, van Frans gehuwd met Catharina van Caem, wed. van Jac. Swagemakers, op 9-3-1806.	Overslag	-	9-3-1806
Bergh, van de Dingena Essen/Kalmthout gehuwd met Adriaan van Oevelen op 17-4-1785.	-	-	7-4-1785
Bergh, van de Maria gehuwd met Jan Jansen van de Boom op 7-6-1725.	Kalmthout	-	19-5-1725
Besseleers, Chris- tiaan Is waarschijnlijk gevlucht voor de Fransen.	de persoon van Zandvliet	-	24-9-1797
Bogers, Digna gehuwd met Cornelis de Weert op 28-9-1806	Essen	11-8-1806	1806
Boom van de, Anna Maria gehuwd met Antoon van Meer op 9-1-1757.	Woensdrecht	-	30-11-1757
Bovee, Adrianus en echtgenote.	Essen	7-12-1756	10-2-1757
Bries, Elisabeth gehuwd met Jan Rommens.	Berendrecht	23-7-1744	31-3-1745
Bries, Jan Bapt. gehuwd met Anna Maria Nuyten op 23-2-1749 en daarna met Cath. Montree op 26-3-1761.	Berendrecht	12-7-1749	22-7-1749
Bril, Antoon gehuwd met Catlyn Driessen, alias Dielissen op 16-2-1720.	Ekeren	-	14-6-1720
Bril, Maria gehuwd met Dominicus Cleeren op 4-5-1749.	Putte	30-4-1749	30-6-1749

Broeckhoven, van Bar- tholomeus gehuwd met Joanna Cath. Somers op 12-7-1795.	Woestwezel	-	19-6-1795
Broekhoven, van Michiel gehuwd met Maria Jansen op 9-2-1755 en daarna met Elisabeth Lepeleirs in 1761.	Zandvliet	19-3-1755	20-11-1756
Brooymans, Arnold zoon van Willem Brooymans en Barbera Jacobs.	Woensdrecht	-	9-12-1762
Daems, Martinus	Putte	-	15-9-1806
Deckers Jansen, Adriana.	Essen/Nispen	18-5-1750	18-8-1750
Deckers, Joanna gehuwd met Jac. van Hooff.	Kapellen	6-5-1784	6-8-1785
Dekkers, Adriaan Maria Geerden zijn vrouw en kinderen Barbera, Joanna, Aart en Adriana.	Wouw	5-4-1771	22-5-1771
Delien Joosen, Cornelia gehuwd met Pieter Swagemakers op 28-4-1744.	Nispen/Essen	18-3-1744	1744
Delien Joossen, Anna gehuwd met Merten Vallenealers op 24-4-1745.	Essen	8-4-1745	15-4-1745
Delien, Pieter	Kalmthout	11-7-1750	18-8-1750
Denissen, Elisabeth Zij zal huwen Willem Vogels.	Kalmthout	30-6-1753	3-7-1753
Dingemans, Hendrick gehuwd met Maria Laudiers.	Woensdrecht	4-10-1765	15-10-1765
Dooren van, Anna gehuwd met Judocus v.d. Mast op 5-5-1776, dochter van Christiaan van Dooren uit Woestwezel en Elisabeth Bogers.	Woensdrecht	23-5-	-
Dielbeeck, Margaretha Huijbergen gehuwd met Hendrik Verbessen op 3-2-1760.		2-2-1760	16-2-1760
Dooren van, Joanna gehuwd met Jos van Oevelen.	Woensdrecht of Woestwezel	-	28-4-1794
Doren van, Cornelis- sone Gerard gehuwd met Catharina Swagemakers op 21-6-1750.		20-6-1750	21-7-1750
Dirckse, Catharina	Ekeren	-	10-5-1791
Driesen, Jansen Jan gehuwd met Adriana Braeckmans op 22-2-1756	Brecht	16-4-1756	9-11-1756

Bro Deo

Wij Pastoors, Drofsaert, fchepenen
 ende Dienenden Armeester der
 Prochie van fchooten verclaeren
 bij desen Dat Wij bereet sijn
 in qualijt van Provifieurs der
 tafel van den Armen van onse
 prochie, in cas van Noode te ful-
 len helpen onderhouden ende
 Alimenteren den perfoon van
 Adviaen faes in g'evalle hij lot
 Armoede quam. Dat Goot Wel
 verhoeden ende dat soo verre als de
 jaerlyckafche Revenuen van
 onse Arme tafel pro rate van
 de arme fullen wijtbrengen
 waer vooren Wij ons in onse
 Voorf. respectie qualitejten
 verbinden ende obligeren mede
 de goeuren van onse Voorf.
 Arme tafel ende des toirionds
 soo hebben Wij Dese resp. onder-
 teekent in fchooten Defen
 27. july 1743

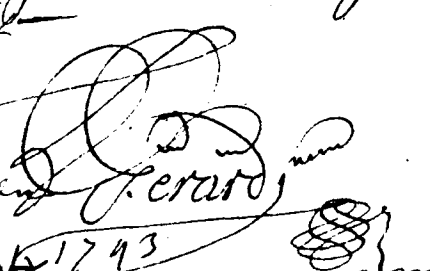
J. R. van Hilt

pastoor

Cornelis fijn

armeeftor

Drofsaert

1743

Dronkers, Frans en zijn vrouw Joanna van Fraasen.	Bath	- --11-1792	13-12-1792
Dijck van, Marijn gehuwd met Maria Cath. Crijnen op 23-5-1808.	Essen	12-3-1808	- - -1808
Eck, van Catharina soldatenvrouw van M. v. Beers. Borg: Majoor L. Fontaine.		-	7-11-1732
Elst, Joanna gehuwd met P.J. Cleeren op 3-5-1810.	Nieuw-Gastel	-	23-3-1810
Ende, van Martinus gehuwd met Cornelia van Sundert op 23-5-1798.	Huijbergen	-	5-5-1798
Eijnden, van Sebast.	Huijbergen	-	- - -1776
Faes, Adriaan gehuwd met Joanna Mutzers uit Essen op 15-7-1743.	Schoten	27-7-1743	20-6-1744

TRANSCRIBO:

Pro Deo.

"Wij, Pastoors, Drossaert, schepenen ende dienenden
armeester der Prochie van Schooten verclaeren bij de-
sen Dat wij bereet sijn in qualijt van Proviseurs der
tafele van den arme van onse prochie, in cas van
noode te sullen helpen onderhouden ende alimenteren
den persoon van Adriaen Faes ingevalle hij tot ar-
moede Quamp. Dat Godt wil verhoeden ende dat soo
verre als de jaarlijcksche Revenuen van onze arme tafel
pro rate van de arme sullen uitbrengen waer vooren
Wij ons in onse voorseijden respecttive Qualiteijten
verbinden ende obligeren mede de goederen van onse
voorseijden arme tafel ende des toirconde soo hebben
Wij dese respective onderteekent in Schooten
27 juli 1743.

W.g. J.R. van Hilse, pastoor
Cornelis Fijen armmeester "
enz.

Fraters, Quirijn gehuwd met Anna Jansens Hendrickse	Wuustwezel	25-6-1749	22-10-1749
Fritz, Jan Bapt. zoon van de Chirurgijn te Huijbergen gehuwd met Adriana Leijdekkers op 3-5-1778.	Huijbergen	3-3-1778	26-5-1778
Gabriels, Joannes	Merxplas	1-2-1797	- -8-1797
Gaspers, Adriana	Fijnaart	5-8-1776	26-5-1778
Geel, van Anna Cath. gehuwd met Antoon Brill op 6-7-1794.	Stabroek	31-1-1794	15-2-1794

Yhijff

Wij Pastoren ende ^{Landp} Schepenen der
 Vrijheyt ^{Landp} ~~der~~ Hooghe Doorn van Hooghe Strae
 = ten Verlaeren ende Certificeren in dit desen dat
 Joannes Pector Geerts ik onsen inborling onse
 welligen Sone van Pector Geerts ende Cornelia
 Stroog Landt, sijnde van goet gedragh ende Compor-
 tement allmede van eerlycke ouders ende alsoo
 onse den selven heeft te kennen gegeven, dat hij van
 intentie is sijn ten houwelijcken staet te begeven
 met seker Dorothea wittkaygh binnen den eorpe
 van Overrecht jurisdicte van haere Ho. Mog:
 die Heeren Staeten der Vereenigde Nederlanden
 ende ten dienre sijnde versoekte onsen borgh Brieff
 voor het Medium van f 300 =: ende gemerckte
 dat desen Lande van Brabant volgens plaecaert
 van Het Hof tot Brussel geene duto borgh Brieven
 meer en geven dan alleenelijck eene behoorelycke
 Certificatie, gelyck wij boete voor onteingelottenen
 in het toekomende sullen ten houwelijck amweir-
 den alle de gene die aldaer ofte elders geboortig sijn,
 wel versien sijnde van behoorelycke attestatie
 van hun goet gedragh, ende van eerlycke ouders,
 mittgaders van de Roomsche Religie, soo versoe-
 = ken wij by desen aen die heeren Provisenrs van
 het voort Overrecht, Predicant officier ende
 Regedor der die het oengaen magh vanden gemelden
 Joannes Pector Geerts ten houwelijck te aen werden
 met de woort Dorothea wittkaygh, gelyck wij
 in oergelycke occasie ende geval, op Conditie
 voorgeroert Reciproquelijck sullen doen, des

Geel, van Scholastica Stabroek - 24-4-1802
 gehuwd met Siardus Kersemans op 9-5-1802.

Geerts, Jan Peter Hoogstraten 17-12-1763 2-2-1764
 gehuwd met Dorothea Withaeghs, alias Verhagen op 7-2-1764.

TRANSCRIBO:

"Wij pastor ende Schepenen der Vrijheijdt 's Hertogh
 doms van Hooghstraeten verclaeren en certificeren
 mits desen dat Joannes Peeter Geerts is onsen in-
 boreling ende wettigen sone van Peeter Geerts ende
 Cornelis Strooijbandt sijnde van goet gedragh ende
 comportement alsmede van eerlijcke ouders, ende alsoo
 ons denselven heeft te kennen gegeven, dat hij van
 intentie is sigh ten houwelijcken staet te begeven
 met sekere Dorothea Withaeghs binnen den dorpe van
 Ossendrecht jurisdictie van haere Ho.Mo. die Heeren
 Staeten der vereenigde Nederlanden ende ten dien
 eijnde versochte onsen borghbrieff voor het medium
 van f 300,-- ende gemerckt dat desen lande van
 Brabandt volgens placcaet van Het Hoff tot Brussel
 geen ditto borgh brieven meer en geven dan alleene-
 lijck eene behoorlijcke certificatie, gelijk wij oock
 voor onse ingesetenen in het toekomende sullen ten
 houwelijck aenveirden alle degene die aldaer ofte
 elders geboortigh sijn wel versien sijnde van behoor-
 lijcke attestatie van hun goed gedragh ende van
 eerlijcke ouders, mitsgaders van de Roomsche Reli-
 gie, soo versoecken wij bij desen aen die heeren
 Proviseurs van het voorseijde Ossendrecht, Predicant
 officiers ende Regeerders die het aengaen magh
 vanden gemelden Joannes Peeter Geerts ten houwelijck
 te aenveirden met de voorseijde Dorothea Withaeghs
 gelijk wij in diergelijcke occasie ende geval, op
 conditie voorgeroert reciproquelijck sullen doen,
 des toirconden hebben wij dese mits de indispositio
 van den Heer Schouteth alhier onderteekent in
 hoogstraeten desen
 27e decemb. 1700 = Drijen Sestigh

P. Theod. van den Broeck
 pastor Hooghstrate
 Arnoldus Coenraets
 gesworen
 Adrianus Gerardi, schepene
 Peeter Peters schepenen

Vervolg borgbrief Jan Peeter Geerts:

toironden hebben wij dese mitt de indispositie
van den Heere Schouteth. alhier onderteekent
in Hoogstraeten desen 27^{den} Decemr 1700 = drijen
festigh

P. B. Theod van den Broeck
Pastor Hoogstraete

Hernoldus Coenraet
ge Savenen

Armanus Gerardi Schepene
Judoius van Sins Schepene
Geert de laet Schepene

Deen overgebracht ende gedispositie
ter secretarij de Heerlijckheijt Ossen
dagt den 2^{den} Februarij 1764

J. F. Morin scripsit

Deese overgebracht ende
gedepositeert ter secretarij
der Heerlijckheijt Ossen
den 2e Februari 1764
J.F. Morin scripsit."

(Reciproquelyk is: verplichting op zich nemen, instaan voor)

Gorp, van Adrianus gehuwd met Anna Cath. Haezen op	Roosendaal 1-5-1785.	6-4-1785	4-5-1785
Gorp, van Jan Frans gehuwd met Anna Swagemakers op	Berendrecht 18-12-1787.	26-1-1787	21-3-1787
Gorp, van Joannes Corn.	Turnhout	17-9-1777	26-8-1798
Greef, de Joannes gehuwd met Cornelia van Thillo uit Kalmthout.	Kalmthout	22-6-1792	10-7-1792
Geijsen, Jan gehuwd met Anna Sloven.	Zandvliet	16-3-1758	17-3-1758
Geijsen, Joanna Isabella Hoevenen/Putte gehuwd met Jan Corn. de Laet uit Santvliet op		-	26-1-1807 9-11-1806

Geijssen, Joanna Maria gehuwd met Jaspar van Kokelenberg.	Putte	12-7-1782	18-9-1782
Hauwe, Bernh. gehuwd met Helena Koch op 4-4-1806.	Moerbeke/Waes	-	22-3-1806
Hees, van Antoinetta	Essen	-	3-5-1807
Hees, van Hendrik	Essen	22-8-1749	28-10-1749
Hermans, Jan gehuwd met Maria Kerstens.	Kalmthout	6-6-1749	9-7-1749
Hendrickx, Anna Cath. gehuwd met Jan Bapt. Plompen op 2-5-1791.	Hoevenen	19-4-1791	31-12-1791
Hendrickx, Jansen Anna gehuwd met Quireijn Fraters.	Kalmthout	15-9-1749	22-10-1749
Hendrickx, Elisabeth gehuwd met Pieter Schouten op 27-5-1758.	Kalmthout	17-5-1758	18-11-1760
Hendricks, Joanna gehuwd met Adriaan Woutersen op 10-2-1754.	Woensdrecht	9-2-1754	22-2-1754
Hendrickx, Maria gehuwd met P. Verhulst op 1-5-1774.	Putte	9-9-1774	19-9-1774
Hendrickx, Wilhelmus	Turnhout	-	17-7-1777
Hermont, Adriana Zij zou huwen met Joannes Wagenaar.	Lillo	2-3-1763	2-4-1763
Hertoghs, Marcelis gehuwd met Theresia Theuns op 20-5-1787.	Nieuwmoer	4-5-1787	10-5-1787
Heijnen, Hendrick gehuwd met Maria van As op 6-10-1760.	Kalmthout	18-9-1760	23-10-1760
Hoekse, Catharina gehuwd met Govert Sijmons.	Huijbergen	16-3-1743	2-5-1743
Hoecks, Dingena gehuwd met Jacobus Jacobs.	Zuidgeest	15-11-1775	2-2-1776
Hoecks, Jacobus	Huijbergen	-	11-4-1791
Hoecks, Matheijs met zijn vrouw Maria Matthijsen en de kinderen uit Ellenhoven.	Kalmthout/ Huijbergen	-	21-4-1745
Hoeckx, Peter gehuwd met Cornelia Rommens op 27-4-1755.	Berendrecht	12-4-1755	13-5-1755
Hoecks, Pieter Hij zou er huwen Joanna Cath. Weijnen.	Zuidgeest	9-1-1760	20-5-1760
Hoeijmans, Willem Vloeijsmans gehuwd met Cornelia Coopmans op 25-4-1744.	Turnhout	5-5-1744	11-5-1744

Hooff, van Jacobus	Ekeren	-	6-5-1784
Hoogten, van Willem gehuwd met Maria Oerlemans.	Woensdrecht	8-8-1758	11-8-1758
Hoops, Cornelissen Cornelia gehuwd met Steven Rombouts op	?	-	4-3-1729
Hugens, Willemse Maria Zij zou huwen met Willem Roevens.	Putte	20-7-1745	27-7-1745
Jacobs, Antoon en zijn vrouw Adriana Swagemakers.	Woensdrecht	5-11-1775	5-11-1775
Jacobs, Jacobus	Zandvliet	2-9-1775	2-11-1776
Jacobs, Catharina gehuwd met Antoon van Meir op	Stabroek	4-7-1776	29-7-1776
Jacobs, Joanna Zij zou huwen met Venne, Cornelisse van de Cornelis uit Leur.	Hinkelnoord	2-1-1736	10-1-1736
Jacobs, Cornelis gehuwd met Adriana van Wezel uit Halsteren op	Huijbergen	11-4-1791	9-5-1791
Jansen, Jan	Putte	-	2-9-1792
Jansen, Jacobus gehuwd met Joanna Verbessen op	Berendrecht	1-6-1760	12-6-1760
Jansen, Jenno echtgenote van J. v.d. Poel.	Putte	29-2-1792	20-3-1792
Jansen, Peeter, Berendrecht		-	15-6-1775
Joosen, Jan Frans gehuwd met Cath. Rommens op	Kalmthout	2-7-1791	4-10-1791
Joppen, Maria Cath. Huwde Willem Couwenbergh uit Hoogerheide.	Stabroek	-	11-3-1800
Caem, van Emmanuel en zijn echtgenote Johanna Jansen uit Kapellen.	Ekeren	5-3-1768	11-7-1768
Caem, van Joanna gehuwd met Jacobus Swagemakers op	Ekeren	4-2-1783	26-3-1783
Cabus, Cornelia gehuwd met Cornelis de Dooij op	Huijbergen	18-5-1803	24-5-1803
Calluij, Cornelia Huwde met Sebastiaan v.d. Eijnden uit Huijbergen.	Boom	3-3-1760	-
Capelle, Joannes op belofte.	Goes	-	11-2-1802
Campens, Dymphna gehuwd met Gerardus Paardekam(p) uit Winterswijk op	Essen/Kalmthout	9-12-1761	19-9-1763

Carpentier, Gabriel	Zandvliet	-	6-6-1806
gehuwd met Petronelle Quik op 20-7-1806.			
Kerstens	Christiaensen, Nispen/Essen	9-5-1749	9-7-1749
	Maria		
gehuwd met Jan Hermans.			
Keijsers, Bastiaan	Huijbergen	-	22-3-1726
Hij huwde Anna Cornelissen Mertens. Cornelis Mertens is borg.			
Cleeren, Barberina	Putte	10-4-1753	3-7-1753
gehuwd met Adriaan Mutsaerts op 22-4-1753.			
Cleeren, Dominicus	Putte	30-4-1749	30-6-1749
gehuwd met Maria Brill op 4-5-1749.			
Cluijts, Maria Cath.	Stabroek	-	1-5-1803
gehuwd op 1-5-1803.			
Koch, Johan Jörgen	Olpe uit het Keulerland, Dld.	-	31-8-1751
gehuwd met Janna van Hooff.			
Conscheir, Frans	Stabroek	-	16-1-1799
Zijn vrouw Elisabeth Groffee en de kinderen Frans, Pieter, Jan en Elisabeth.			
Koolen, Maria	Halsteren	10-3-1779	15-3-1779
Cornelissen, Adriaan	Borgvliet	19-1-1743	12-5-1744
gehuwd met Joanna van Lommel uit Huijbergen op 18-1-1743.			
Cornelissen, Jansen	Zuidgeest	-	18-11-1756
	Maria		
gehuwd met Michiel van Broeckhoven uit Zandvliet op 9-2-1755.			
Kuijk, kinderen Adam van	Noordgeest	-	3-7-1777
Laat, de Jan Bapt.	Zandvliet	-	9-2-1809
gehuwd met Maria Cath. van Gorp			
Langh, de Jan	Zandvliet	-	28-3-1807
gehuwd met Anna Maria v.d. Venne op 12-4-1807.			
Lepeleirs, Elisabeth	Berendrecht	29-3-1761	30-3-1761
gehuwd met Miechal van Broeckhoven op 11-4-1761.			
Leunis, Pieter	Ekeren	-	4-2-1783
Leijtis (Leijten) Adriaan	Hoevenen	8-5-1772	22-3-1773
gehuwd met Joanna Verswijver uit Schriek op 29-5-1772.			
Linden, van Joos	Putte	5-7-1752	1-8-1752
gehuwd met Joanna Mattheussen.			
Linde van de Teuntje	Tholen	10-2-1766	21-6-1805
Lindemans Pietersen		8-2-1766	10-2-1766
	Pieters		
Is onverwacht te Ossendrecht geboren uit Elisa Bakkers uit Middelburg.			

Lissum, van Joannes Pastoor te Berendrecht. Vanwege een af te leggen eed voor de Fransen gevluht.	Berendrecht	-	24-9-1797
Lodiers, Anna	Steenbergen	9-12-1776	8-7-1797
Loenhout, van Maria gehuwd met Joannes Hertoghs op 2-9-1789.	Huijbergen	-	9-6-1789
Locks, Frans Gehuwd met Cornelia van Meel (volgens TB. parochie Hoogerheide 1760-1879) uit Anderlecht.	Brussel via Wouw	17-7-1765	20-7-1765
Lommel, van Joanna gehuwd met Adriaan Cornelissen uit Borgvliet op 18-1-1743.	Huijbergen	1-2-1743	29-12-1744
Lijncken, Jacobus gehuwd met Françoise Voormaat uit Zandvliet.	Zandvliet	3-8-1771	9-8-1771
Luijckse, Adam	Noordgeest/ Halsteren	-	3-7-1777
Luijck, van Maria en haar zoontje Pieter Quist.	Bergen op Zoom	-	10-3-1800
Machiels, Jan Frans Chirurgijn te Ossendrecht. Tot zijn achttiende jaar bij zijn vader in de leer en "studeerde" nog vier jaar te Antwerpen volgens de borgbrief.	Wuustwezel	22-10-1777	12-7-1778
Machiels, Theodorus gehuwd met Joanna Quick uit Ossendrecht op 13-12-1807.	Overpelt	-	13-11-1807
Maes, Joannes gehuwd met Joanna Montree uit Berendrecht op 29-8-1773.	Essen/Kalmt- hout	10-3-1775	25-7-1776
Marcus, Joannes en zijn vrouw Cornelia Aarts uit Berendrecht.	Berendrecht	10-7-1775	12-7-1775
Marijnissen, Jacobus	?	-	25-4-1792
Mastboom, Petronella en Elisabeth respectievelijk 3½ en 2½ jaar oud.	Bergen op Zoom	17-3-1763	19-9-1763
Mattheesen, Joanna gehuwd met Joos van Linden.	Ettenhoven	2-5-1753	3-7-1753
Matthijssen, Maria gehuwd met Mathijs Hoeckx en de kinderen Petronella en Elisabeth.	Ettenhoven	6-3-1745	17-6-1745
Meel, van Cornelia	Essen	-	26-10-1806
Meel, van Cornelis gehuwd met Frans Locks uit Anderlecht op 30-3-1765.	Essen	12-7-1765	20-7-1765
Meer, van Job met zijn vrouw Marie Jorissen.	Berendrecht	30-1-1745	1-9-1745

Meersele, van Antoon	Berendrecht	17-11-1758	30-1-1760
gehuwd met Maria v.d. Boom.			
Mees, Antonetta	Essen	-	3-5-1783
Mees, Catharina	Doel	30-6-1763	14-12-1763
gehuwd met Gabriel Antonissen.			
Meesters, Adriaan	Moerstraten	23-3-1792	17-4-1792
met zijn echtgenote Joanna Brouwers en de kinderen Maria, Adriana en Adriaan.			
Mertens, Dionijs	Putte	27-7-1746	30-7-1746
gehuwd met Adriana Weijnen uit Berendrecht in juli 1746.			
Michielsens Cornelissen, Cornelis	Borgvliet	25-4-1742	2-5-1743
gehuwd met Elisabeth Swagemakers op 14-4-1742.			
Michielsens, Pieter	Stabroek	-	17-6-1800
gehuwd met Lucia Musterts uit essen op 22-6-1800.			
Moer, van de Anna Maria	Putte	16-2-1803	20-2-1803
gehuwd met Jan Bapt. van Linde uit Putte op 28-2-1803.			
Montree, Joanna	Zandvliet	2-9-1775	25-7-1776
gehuwd met Joannes Maes uit Essen/Kalmthout op 29-8-1773.			
Moor, de Cornelis	Putte	20-7-1745	27-7-1745
gehuwd met Maria Severeijns uit Zundert.			
Mous, Jan Baptist	Stabroek	-	4-1-1800
gehuwd met Joanna Cath. Plompen op 7-1-1800.			
Mouwen (Mouws)	Kalmthout	-	17-4-1790
gehuwd met Elisabeth Dingemans op 2-5-1790.			
Mutsaerts (Musters)	Essen	2-7-1743	2-6-1744
Joanna gehuwd met Adriaen Peters Faes uit Schoten op 15-7-1743.			
Mutsaers (Musters) Adri	Kalmthout/ Essen	15-4-1753	3-7-1753
gehuwd met Barbera Cleeren uit Putte op 22-4-1753.			
Mutserts, Adriaan	Kalmthout/ Nieuwmoer	14-1-1807	10-3-1810
gehuwd met Anna C. Cleren uit Woensdrecht op 1-5-1807.			
Neefs, Huijbrecht	Essen via Hoogerheide	31-1-1743	6-10-1745
gehuwd met Joanna Smits op 2-2-1743.			
Noteltairs, Anna Cath.	Berendrecht	14-1-1793	4-4-1793
echtgenote van Cornelis Kil.			
Nouwen, Antoon	Kalmthout	17-4-1790	1-6-1790
Nuijten Adriaensen, Maria	Brecht	16-4-1733	15-2-1747
gehuwd met Peter Soffers.			

Nuijts, Anna Cath.	Woensdrecht	11-5-1778	2-6-1778
gehuwd met Henricus Kleire uit Hoevenen op 10-5-1778.			
Nuijts, Antoon	Woensdrecht	5-12-1763	24-12-1763
met zijn vrouw Suzanna Willemse en de kinderen.			
Nuijts, Gerardus	Woensdrecht	4-2-1767	5-2-1767
gehuwd met Cornelia Musterts.			
Nuijts, Joanna	Huijbergen	14-4-1744	31-3-1745
gehuwd met Adriaan Verbraeck op 11-4-1744.			
Nijs, de Anna	Woensdrecht	-	3-5-1807
op belofte. Gehuwd met Jan Bapt. de Moor uit Berendrecht op 5-5-1807.			
Develen, Jos	?	-	15-9-1806
op belofte en Joanna van Dooren.			
Oost, van Suzanna	Tholen	onleesbaar	17-5-1803
gehuwd met Jan van Loon.			
Ostaaïj, van Cath.	Huijbergen	23-5-1776	25-7-1776
Ouwerkerk, Clara	Middelburg	-	17-11-1805
Pachters, Clara	Putte/Stabroek	10-5-1769	4-6-1769
gehuwd met Constant v.d Venne op 30-4-1769.			
Palinckx, Joos	Wuustwezel	19-6-1790	10-8-1790
gehuwd met Joanna Verbraek uit Ossendrecht op 11-7-1790.			
Palsens, Joannes	Kalmthout	23-7-1760	10-8-1760
en zijn vrouw Anna Maria Stevens.			
Pijoulet, Elisabeth	?	-	25-4-1792
Plompen, Jan Bapt.	Huijbergen	3-11-1791	31-12-1791
gehuwd met Anna C. Hendrickx uit Hoevenen op 2-5-1791.			
Poel, van de Jacobus	Zandvliet	2-11-1749	9-7-1750
gehuwd met Anna Huijsmans op 7-12-1749.			
Poelje, van Joanna	Vere	12-8-1806	19-12-1806
Poelman, Joanna	Putte	11-6-1767	27-6-1767
Putte, van Sijcke	Zeeland	-	16-1-1732
met haar drie kinderen. Echtgenote van Cornelis Oostdijk. Borgen: Boudewijn van Putte, Schout van Hinkelnoord en Anthonie van Oosdorp uit Lillo.			

Tot zover de ingekomen borgbrieven van Ossendrecht tot en met de letter P. De rest van de ingekomen borg- en ontlastbrieven gelieve U aan te treffen in het 2e en laatste deel.

Hierin vermelden we ook de uitgeschreven borgbrieven van personen van Ossendrechtse afkomst die naar elders vertrokken. Ook zullen we enige waarschuwingen aanhalen van het dorpsbestuur van Ossendrecht aangaande personen die niet tijdig voor een borgbrief hebben gezorgd. Zoals reeds gemeld is het doornemen en lezen van de namen van de indertijd gevestigde personen een "enige" gelegenheid de herkomst van zijn of haar voorouders te ontdekken. Voor de belangstellenden, veel succes. A.P.

ZEI-SPREUKEN

De man aan het woord.

"Vrouwen, geld en wijn," zei de man, "ze hebben hun goede kanten, maar ook hun venijn."

"Je mag nooit uitstellen, wat je vrouw vandaag kan doen," zei de man.

"Vrouwen zijn allemaal gelijk," zei de man, "ze hebben alleen een ander gezicht."

"Van 't concert des levens krijgt niemand een program," zei de man.

"Dat is er een met drie verdiepingen," zei de man, en hij keek naar een erg dikke vrouw.

"Drie dochters en een moer (moeder)," zei de man, "zijn duivels op de vloer."

"Beter wat dan niets," zei de man, en hij kocht een paar gescheurde klompen.

"Ik wil vrede houden," zei de man, "maar ze moeten doen wat ik zeg."

"Werken is zalig," zei de man, "maar je krijgt er wel een kromme rug van."

"Adam en Eva waren vast Hollanders," zei de man uit België, "want ze aten van dezelfde appel."

"Je moet je bril afzetten," zei de Hollandse man tot zijn zoon, "want er is toch niets te zien."

"Man en wijf, da's één lijf," zei de man, en hij at de hele spekpan leeg.

"Een ongeluk komt nooit alleen," zei de man, en z'n vrouw kreeg een tweeling.

"Ons Mie," zei de man, "'k zou ze vroeger opgegeten hebben van liefde.... Had ik 't maar gedaan....., dan was ik er vanaf geweest!"

"Ik ben de baas in huis," zei de man, "maar mijn vrouw zegt wat er moet gebeuren!"

"Denken is voor de paarden," zei de man, "die hebben er een hoofd naar."

"Kom ik door het maartje, dan leef ik nog een jaartje,"
zei de man, en op één april ging hij dood.

"Dat is een ander paar mouwen," zei de man, en hij stak
z'n armen door z'n broekspijpen.

"Te veel is te veel en te min is te min," zei de man,
"de vrouw drie kinderen en 't schaap maar één lam."
(Hij hield veel meer van veel lammetjes dan van veel
kinderen!)

"Wie zwijgt stemt toe," zei de man, en hij verruilde zijn
hoed met die van de vogelverschrikker.

"Eerst 't nodigste," zei de man, en hij gaf zijn jongen
een pak slaag.

"Ik zie op geen honderd gulden," zei de man, en hij keek
in 't lege geldlaadje.

"Nou, komt er wat," zei de man, en hij smeed zijn vrouw
de trap af.

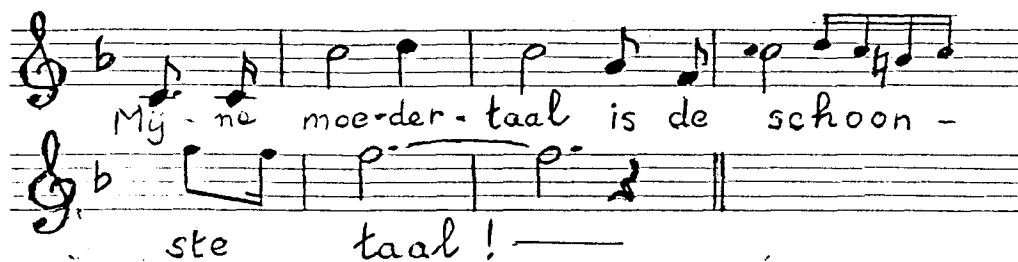
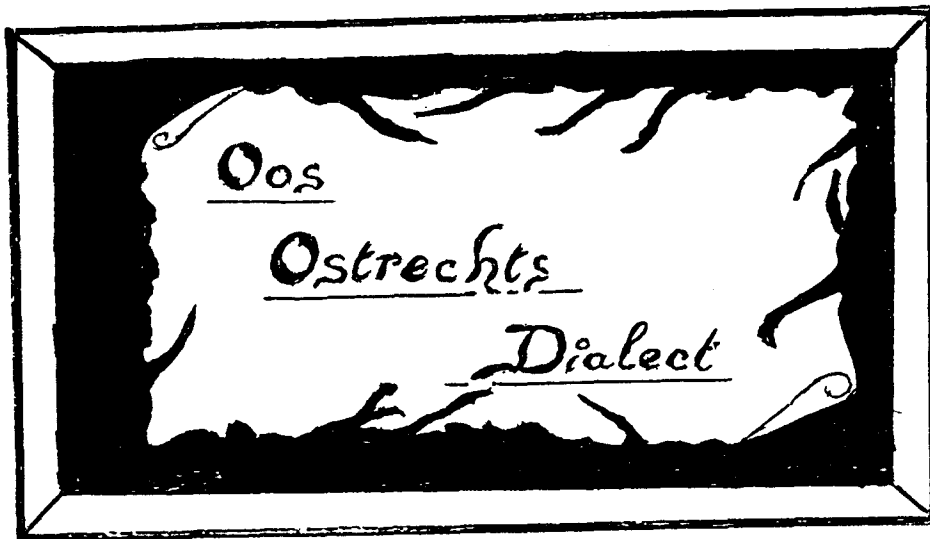
"Elk zijn goesting," zei de man, en hij at 't kind zijn
pap op.

"Er is geen belet," zei de Hollander, en hij stond reeds
binnen.

"Als ge toch 't verschil niet kent tussen een tram en de
taxi," zei de zuinige Hollander, "dan zullen we de
tram maar nemen."

Ossendrecht, december 1986.

D. en A. Hugens - Verbrugge.

Ons dialect is een belangrijk onderdeel van onze heemkunde. Vroeger kende men in elk gehucht, dorp of streek de eigen volkstaal.

In onze jonge jaren werd hier door 't Ossendrechtse volk 't eigen dialect nog dagelijks gesproken; door bijna elke dorpeling. Lang heeft men het later als iets minderwaardigs en volks gezien. Jammer is dat. Evenals men vroeger geen "ouderwetse" meubelen meer wilde hebben in de huizen werd 't dialect ook meer vervangen door 't A.B.N. (Algemeen Beschaafd Nederlands). Dat er steeds meer en meer mensen uit andere streken zich in ons dorp kwamen vestigen, is ook wel een reden geweest dat 't dialect uit

uit de mode ging. Immers, 't was voor die personen een onverstaanbaar taaltje. Maar als wij in 't noorden of in andere verre streken van ons landje zijn, dan krijgen we daar te horen, al spreken we 't A.B.N., dat we toch van de Belgische kant komen. Onze tongval verraaft ons. Later is de tijd gekomen, dat men de schoonheid en de waarde van de vroegere meubels weer ging zien. En toen kwam de rage van het "antiek kopen".

Zo ook gebeurt het met de volkstaal. 't Gaat er niet om dat we die van de morgen tot de avond moeten spreken, maar 't is iets van vroeger en 't is de moeite waard ons dialect en alle andere weer te erkennen als iets waardevols.

Wij op onze oudere leeftijd kennen het nog ten volle, al spreken we het weinig meer. Maar als onze generatie het niet doorgeeft, wie zal 't dan nog kunnen. Dan zal 't dialect verloren gaan en dat mag nooit gebeuren. Daarom wordt er nu een begin gemaakt met het zoveel mogelijk behandelen en behouden van ons dialect. Het wordt geen puur alfabetische behandeling, maar toch houden we de woorden met dezelfde beginletters bij elkaar, om zo toch een zekere lijn aan te houden.

En zo krijgen we een echte Ossendrechtse woordenschat op papier bijeen.

*Alle vogels
zingen
naar gelang
ze
gebekt zijn!*

- Aar-om : links af (als commando)
 "Aar-om" of "juut-om" zegt de menner tegen z'n span paarden voor de kar als het naar links of rechts moet uitwijken of afslaan.
- afpekking : pak rammel / slaag
 Hij heeft een goede "afpekking" gehad.
 I.p.v. "afpekking" gebruikt men ook wel "afbattering".
- afraffelen : iets vlug en slordig doen.
 Hij "raffelde" zijn les maar gauw af.
- akkederen : (ook akkerderen)
 overeenkomen / kunnen opschieten.
 Ze kunnen niet met elkaar "akkederen".
 't Komt van 't Franse "Accorder" en hiervan is weer "accoord" afgeleid.
- akkelewaajen : onenigheid hebben met iemand en blijven bekvechten.
- akkevietje : kleinigheid.
 B.v. Als men een werkje voor iemand doet en 't is zo geklaard, dan zegt men:
 "Och, da's maar een akkevietje."
- 'alfmontje : half maantje.
 Een half-rond venstertje in een schuur of stal.
- 'allefse gat : slecht en slordig; geen zorg aan besteden.
 "Ten 'allefse gat" iets doen.
- 'als over kop : hals over kop; heel snel.
 "Als over kop" iets doen.
- alzeleven : vast en zeker.
 Hij is "alzeleven" wat kwijt, want hij loopt al 'n hele tijd iets te zoeken.
- ambetaanterik : een vervelend iemand.
 Dat is een "ambetaanterik".
 't Komt van 't Franse "embêtant": vervelend.
- ammel : allemaal.
 "Ze zin ammel gelijk."
- aongenomen : 'n werk doen voor 'n van tevoren afgesproken bedrag.
 't Lijkt wel of 't hier "ien 't aongenomen gaot"! Dit wordt spottend gezegd, als er heel vlug gewerkt wordt, alsof 't aongenomen werk is.

- aontotteren : ondanks moeilijkheden gewoon doorgaan en er 't beste maar van maken.
"Och, we zullen wel aontotteren."
- apen en uilen: prullen, zoals vaasjes, potjes, beeldjes, e.d.
Ik zal al die "apen en uilen" eens opruimen.
- afstroeven : 't gras voor de voeten weg maaien.
Iemand "afstroeven".
- attaque : beroerte / hersenbloeding.
"Nen attaque krijgen."
- avvesatie : vooruitgang.
't Komt van 't Franse "avancer": verhaasten, bevorderen.
Bij ons bekend als "avveceren": opschieten.
- afvwooieren : afvoeren.
Voor het slapen-gaan werd er op de boerderij nog even naar de stal gegaan om de beesten (koeien en paarden) het laatste voer van die dag te geven.
"De bjeeste afvwooieren."

*Beter
Benijd dan
Beklaagd!*

- Bakkes : mond, bek.
" 'n Bakkes vol": een grote zuurbal,
een mondvul.
- baojerde rok-: rokken van zware donkerblauwe stof.
ken
- baomis : herfst.
"baomis-weer": heel slecht weer met regen,
wind en kou, niet alleen in de herfst,
maar ook daarbuiten.

- batraaf : kwajongen
- bazeloen : werkhemd, weeks-overhemd.
't Zondagse overhemd werd "kleej-hem" genoemd.
- beddebak : eenvoudig houten ledikant.
- bedjeeme : meteen, zo dadelijk.
Doe dat nu "bedjeeme".
We zullen "bedjeeme" wel doorlopen.
Het is een erg oud woord en het wordt niet zo veel meer gehoord.
Veel meer hoort men zeggen: "seffes", ("seffens") of "sebiet".
- beeleke : prentje.
Als we vroeger op school braaf waren, of mooie punten behaalden, werden we beloond met een "beeleke". ("En blaj dâ-me waore!")
Er is nog een tijd geweest, dat op de katholieke scholen elke morgen werd genoteerd wie er die ochtend naar de kerk was geweest. Als je tien keer was geweest, kreeg je een prentje en als je zo tien prentjes bij elkaar "verdiend" had, werden ze gezamenlijk heel mooi ingelijst. Bij een begrafenis worden in onze kerk altijd nog "doodsbeelekes" (alom bekend als bidprentjes) uitgedeeld.
- begaankenis : bedevaart.
De meest bekende is hier wel de "Bendrechtse begaankenis", die sinds 1745 jaarlijks op 8 september uittrekt. Alleen in oorlogstijden moest men verstek laten gaan.
- begaojen : te bont maken.
B.v. "Ze begaojen 't daor nogal.": Ze maken het wel een beetje al te bont. ('n "zooike", 'n troep)
Misschien is het woord afkomstig van "gaai", een vogel, die zijn drek in het nest van een andere vogel deponeert.
- bekaant : bijna, ten naaste bij, bijkans.
- bekinnen : bekennen.
Hij "bekint" (bekent) nog niet.
- bekke : vergiet.
Ook wel: "trezeef".

- bekonkelen : stiekem iets met elkaar afspreken.
- belangenaon- : belange-aan-niet, verrre van dat.
nie B.v. "Edde dâ-d-al klaorgemôkt?"
(Heb je dat al klaargemaakt?)
Antw.: "O, neie, belangenaonnie!"
- belabberd : onprettig.
Ik voel me zo "belabberd": ik voel me niet lekker.
- benneke : mandje.
Een "erpelbenneke": 'n aardappelmandje.
Ik heb heel wat mensen gekend, die hun manden zelf maakten. Bij tijd en wijle kwamen er "rondleurders" langs de deur om ze te verkopen. Ik herinner me nog dat er geregeld zo'n man uit St. Willibrord ("t Heike") met z'n fiets kwam leuren. Je had moeten zien wat een stapel manden hij bij zich had: voor, achter en opzij van zijn fiets. 't Was wel wroeten om 'n centje te verdienen.
- bessem : bezem.
- besjoeren : goede dag zeggen.
afkomstig van: bonjour zeggen.
"n Besjoerke doen": met 't handje wuiven (bij kinderen).
- bewijn : drukte.
Ge moet niet zoveel "bewijn" maken: ge moet er niet zoveel drukte, omslag over maken. (meestal om indruk te maken of aandacht te trekken)
- bezouwen : benul.
"buiten bezouwen": zonder 't zelf te weten.
Hij heeft er geen "bezouwen" van: hij heeft er geen benul, besef van, 't dringt niet tot hem door.
- bezouwen : beseffen.
"Da-doet-ie zonder bezouwen": dat doet hij zonder te beseffen, zonder er zelf weet van te hebben wat hij eigenlijk doet. Dus moet ge het hem maar niet aanrekenen!
- biejmeeuweske: kuifmeesje.
- bierzen : heel hard lopen.
"t Peird biersde deur de waai.": 't paard holde door de wei.

Spreekwoord: "A-t-er jeen koej z'nne steirt omhoog stikt, gon d'aander wook bierze."

- bietje : beetje.
- biezewaai : wei waarin biezen groeien.
(bies is een taaie grassoort)
Als men van een meisje zegt: "Die komt wel in de biezewei terecht", bedoelt men dat ze al flink op leeftijd is en niet meer zo gemakkelijk gevraagd zal worden voor 'n huwelijk. Ze schiet er dus over.
- bijj tije : bij tijden, soms.
Ook wel gezegd: "sometussen".
- binne-brandje : binnenpretje.
" 'n Binne-brandje emme": in zichzelf pret hebben.
- bittere : cichorei.
peeën Voorloper van de ons meer bekende "Buisman"; wordt in ons land weinig meer gebruikt. In België nog altijd gekend en gebruikt.
- blak : onbegroeid, gelijkliggend.
B.v. "blak laand".
"Kom-d-ook mar eens veur den blakke":
Kom ook maar eens met iets te voorschijn;
laat je ook maar eens horen.
- blaoike : blaadje.
B.v. "Buiten zijn blaoike gaon": meer doen dan men mag; zelfs iets doen waartoe men geen recht heeft.
- blaoker : porseleinen kap van een petroleumlamp.
- blatters : paardebloemen.
Een wei ziet soms geel van de "blatters".
Vroeger gingen de kinderen na schooltijd "blatters steken". Met een oud mes staken ze dan de hele plant uit.
- blek : blik, vuilnisblik.
- bliendaoz : gemene steekvlieg.
"Hij slaog nieks af as vliege en bliendaoze": Hij pakt alles aan. 't Moet al heel slecht zijn eer hij het afslaat.
- blienders : luiken.
De "blienders" van de ramen.
- blienkdwoos : doosje met poetscrème, schoensmeer.
B.v. De schoenen moeten nog "geblonken" (gepoetst) worden.

- blijnen : blaren.
 Je kunt ze krijgen van heel hard werken (navenant de arbeid) of na branden. Bij klemmen ontstaan "bloedblijnen". De "gewone" blijnen zijn gevuld met vocht of etter. Wij mochten die zeker niet open maken, omdat de onderhuid kwetsbaar was. Als de blaar rijp was, werd er met een stopnaald een katoenen draadje door geregen. Het vocht of de pus kon dan langs dat draadje weg en de huid kon zich herstellen. Of zulke "blijnen" er nu nog zijn, weet ik niet, want het is al lang geleden dat ik er iets over gehoord heb.
- blijten : huilen, schreien, schreeuwen.
 Het komt van blaten: de schapen blaten. Een kind dat vaak huilt, noemt men wel: "nen-echte-blijter".
- Blokke Paose : beloken Pasen, ie zondag na Pasen.
- bluuijke : "bloeike"
 onschuldig, lief kind, dat b.v. ziek is of andere moeilijkheden heeft.
 "Och aarreme, m'n bluuijke": och arme, m'n bloeike.
- blwooj : bleu, verlegen, bedeesd.
 "Liever blwooje Jan, dan dwooje Jan!": beter verlegen Jan dan dode Jan.
- bocht : bank (in de kerk).
 Vroeger kenden we in de kerk:
 - "mannenbochten",
 - "vrouwenbochten",
 - "kinderbangeskes" en
 - "luizebangeskes".
 De vroegere kerkbanken waren groter, logger dan de tegenwoordige. We noemden ze "canapé".
 De "luizebangeskes" stonden achter in de kerk. Daar kon men gratis zitten. Het waren kniel- en zitbankjes zonder rugleuning. Erg prettig zaten ze niet en gelukkig zijn ze opgeruimd.
- bodschappe : boodschappen.
- bogeren : een tuin of boomgaard intrekken om zich aan de vruchten te goed te doen.
- bonte Piet : scholekster.
- boekerd : boekweit; 'n bekende graansoort, die vroeger hier werd geteeld. Tegen Pasen ging men z'n "boekerd" verkopen. Tegen Pasen ging iedere katholiek zijn paasbiecht spreken.

- boske** : bos.
 Iets uit "Grutvaoders boske" halen:
 een boom, struik of hout uit een ander-
 mans bos stelen.
 Dit gebeurt nogal eens tegen Kerstmis,
 als men goedkoop aan een boom wil komen.
- botten** : laarzen.
 "bottienen, bottinen" waren hoge rijg-
 laarzen.
- bottram** : boterham.
 B.v. "bottramme mej u-nieng":
 boterhammen met honing.
- bout 'achelen**: naar de maan lopen.
 "Ge kunt den bout 'achelen (hachelen)."
- brajwaarek** : breiwerk.
 De (korte) "ei" werd gewoonlijk uitgespro-
 ken als "aai", de (lange) "ij" gewoonlijk
 als "ij".
 't Was voor ons vroeger op school gemak-
 kelijk om te weten of een woord met "ei"
 of "ij" werd geschreven.
 Als we het woord in ons dialect uitspra-
 ken, dan wisten we het meteen.
 "aai" : heide
 "klaai" : klei
 "spraai" : sprei.
 Hoorde je in 't dialect 'n ij-klank. dan
 werd het met 'n "lange ij" geschreven,
 b.v. mijn, fijn, e.d.
- brakken** : druk in de weer zijn.
 "Wa-d-emme die jong wer aon 't brakke
 gewiest": wat hebben de kinderen weer
 wild gelopen en gespeeld.
 (Men zegt wel eens dat er storm of regen
 komt, als de kinderen zo druk zijn.)
- bril** : bril.
 Ik zal m'n "Huijbergse bril" eens opzetten.
 Met je hand je ogen beschermen als de
 zon te scherp is, onder je handen door-
 kijken.
- brodden** : (broddelen) knoeien bij je werk.
 I.v.m. breiwerk werd dit woord veel ge-
 bruikt.
- bufferkortje** : bufferkaartje.
 Wij zouden nu zeggen: "zwartrijden" met
 de tram.

In de tijd dat hier de tram nog reed, had elke wagon een open portaal aan de voor- en achterzijde. Bij 't weggrijden sprongen jongens soms op de tram en zorgden er voor dat de conducteur hen niet zag. Men noemde dat: Een bufferkaartje nemen. (De buffers waren de stootblokken tussen de wagons.)

- bukkem : bokking, gerookte haring.
"Ik kreeg 'nen bukking van hem":
Ik kreeg een flink standje van hem.
- bullen : vodden.
Vroeger kwam de "bullevent" met z'n "karreke" langs de deur om bij de mensen "bulle en soepbeene (botten)" op te halen. De vodden werden bij de papierfabricage gebruikt en van de beenderen werden o.a. knopen gemaakt.
Geld kreeg men er niet voor. Aan z'n kar kon je "gerief" uitzoeken zoals: borden, "kommen"(koppen) en schotels, vazen, heiligenbeeldjes, enz.
In Bergen op Zoom stond vroeger een "bulle-febriek", waar meisjes de binnengekomen vodden moesten sorteren. Daar deze niet eerst gereinigd werden, gebeurde het nog al eens dat deze meisjes besmet werden met de toen zeer gevreesde bacil van de t.b.c. (die ziekte noemde men toen ook wel "de tering")
- burstel : borstel.
"Er met den rauwen burstel (ruwe borstel) durgaon": niet te flauw met iets of iemand zijn.
- buulling : bloedworst.
- bworen : boren.
'n Gaatje boren.
Bij ons heeft het woord nog 'n andere betekenis.
Als vroeger iemand z'n weekloon ontving (en dat gebeurde "in het handje" zonder paperassen) gebeurde het wel eens dat de persoon in kwestie ging "boren". Hiermee bedoelde men dat hij geld ging achterhouden en verstoppen voor eigen gebruik. Het weekloon werd dus niet in z'n geheel aan het gezin besteed.
Bedrog dus!

REEDS LANG VOORKOMENDE FAMILIE-NAMEN TE HUIJBERGEN EN PUTTE

Onze familienamen.

Het verklaren van onze namen heet persoonsnaamkunde ofwel antroponymie. Alle mensen dragen een familienaam. Over deze zullen we het hebben. Deskundigen op dit gebied rangschikken de namen naar hun aard en herkomst en hebben zogenaamde soort-indelingen met onderverdelingen. Aangezien het hier gaat om een beperkt aantal in onze streek of ons dorp, inzonderheid Putte en Huijbergen, voorkomende namen, lijkt deze onderverdeling niet nodig, terwijl mij de deskundigheid om diep te graven ontbreekt. Derhalve zal ik mij houden aan een vrij grove niet al te wetenschappelijke indeling. De vrij algemeen gebruikte termen zijn de volgende:

- patroniemen,
- toponiemen,
- beroepsnamen,
- bijnamen/toenamen,
- bastaardnamen,
- curieuze namen.

ad. Patroniemen:

Dit zijn vaders- ofwel grootvadersnamen die weer ondergebracht kunnen worden in een Germaanse en een Latijnse groep. De Germaanse, waartoe de Friese, Saksische en Frankische behoren, zijn in onze streken de oudste. De Latijnse naamgeving komt na het jaar 1100 eerst goed op gang; beide komen met afleidingen en verbuigingen in onze achternamen voor. Hoe zou Bartholomeus Janssens

aan zijn naam gekomen zijn?

Laat ons zeggen in Geraardsbergen leefde in het jaar 1690 ene Jan Willemsone Petersone ofwel Jan Willemsen Peters. Deze Jan huwde en kreeg een zoon Petrus en noemde hem Pieter Janssen Willemsen. Pieter huwde op zijn beurt en verkreeg Willem, Willem Pieters Janssen.

Na ± 1750 blijven de achternamen op de meeste plaatsen vastliggen en wisselen niet meer per generatie, uitzonderingen daargelaten.

Ook directe vernoeming naar de vader kwam voor, bijvoorbeeld Jan, de zoon van Wouter, Jan Wouters; zelfs binnen dezelfde familie met dubbelnamen. Verschrijvingen van de achternamen waren schering en inslag en zo ontstonden verschillende schrijfwijzen. Terwijl de uitgangen van de achternamen dikwijls verschilden naargelang de streek waar ze ontstonden. Sommige dubbelnamen zijn gebleven, meestal adellijke, doch ook niet-adellijke komen nog sporadisch voor. Namen als Jan Jansen Peters en Hubertus Jansen Gerritsen berusten meestal op een oude schrijfwijze. Uit het voorgaande blijkt, dat men met een vadersnaam familie van elkaar kan en kon zijn zonder dezelfde achternaam te dragen. Terwijl niet alle naamgenoten familie van elkaar zijn, want er zijn vele Pieters, Janssen, Cornelissen, etc.

Genealogen kunnen over de moeilijkheden die dit oplevert bij stamboomonderzoek terdege meepraten.

ad. Toponiemen: (plaatsnamen)

Toponiemen zijn achternamen, afgeleid van plaatsen zoals steden, dorpen, gehuchten en wijken. Verder bossen, heiden, rivieren, weiden, vennen, etc.

Dus van alles wat zich in het landschap bevindt en aan te geven is. Vanwege de beknoptheid zijn hierin ook namen van bijvoorbeeld bomen, planten en alle dingen, staande

te velde en waaraan een naam is ontleend, ondergebracht. Hieruit volgt dat toponiemen plaatsgebonden zijn al kunnen er meerdere van dezelfde naam zijn die zich elders bevinden. Wanneer het bijvoorbeeld boom-, struik- of plantenamen zijn, kan men deze meestal niet lokaliseren. Dat een familie een achternaam, afgeleid van een toponiem draagt, sluit niet in dat deze zich daar nog bevindt. Bijvoorbeeld Jan van Oirschot te Putte; diens voorouder kwam uit Oirschot en kreeg die naam eerst toen hij zich elders vestigde.

ad. Beroepsnamen.

Namen, afgeleid van het beroep dat de voorvader uitoefende. Ook deze namen hebben al een lang leven. Al kan Jan de Backer van nu wel timmerman of architect zijn. Deze namen zijn, evenals de toponiemen, vrij gemakkelijk te achterhalen. We moeten echter wel bedenken dat niet alle identieke namen verwant zijn; er waren meer Bakkers, Wagenmakers, Heiboeren, etc. Een zelfde bedenking past trouwens bij de toponiemen.

ad. Bijnamen/toenamen:

Hieronder rekenen we de namen die afgeleid zijn van bijnamen, toenamen, pseudoniemen, spotnamen, koos- en troetelnamen. De bijnamen hebben al zo'n lang leven als alle andere. Sommige zijn in gunstige, andere in ongunstige zin gegeven. Zo is Jan de Koning waarschijnlijk een afstameling van een schutterskoning en Nico Bemelmans een nakomeling van een klein persoon. (bemel = peuter)
Wat te denken van Jan Grootendorst?

ad. Bastaardnamen:

Adellijke personen waren in het verleden niet beter dan andere ("gewone") stervelingen en hadden niet zelden heren der wat buitenechtelijke kinderen gewonnen. Jan Metten

Lippen kon erover meepraten!

Aan deze kinderen werd meermaals een afwijkende naam gegeven, die wel herkenbaar was wanneer de natuurlijke vader voor hen instond. Kiesheidshalve zullen wij deze groep niet verder behandelen.

ad. Curieuze namen:

Deze groep zou ik persoonlijk de Napoleontische willen noemen, omdat de meeste namen hiervan in die tijd ontstonden. In 1810 werd het Koninkrijk Holland in het Franse Rijk opgenomen. De namen die voordien hoofdzakelijk in de kerkelijke registers werden opgetekend dienden in 1811, bij de invoering van de burgerlijke stand, op last van Napoleon ook door het burgerlijk bestuur te worden geregistreerd. Vóór de Franse tijd waren er nog altijd personen die geen vaste achternaam hadden. Dezen moesten er toen een kiezen, waarbij ze waarschijnlijk dachten er een loopje mee te kunnen nemen en de vreemdste namen verzonnen. Ze meenden, en niet ten onrechte, dat de Fransen niet zouden blijven, wat achteraf ook bleek. Maar wat wel bleef was hun gekozen naam en de Bloothoofds, Naaktgeborens, Zonderhemds en wat dies meer zij, zijn daar waarschijnlijk niet vreemd aan. In onze streek komen ze praktisch niet voor.

Het is geenszins de bedoeling hier een uitermate professionele verklaring te geven over de naamgeving. Wel zal ik trachten aan de hand van de mij ten dienste staande gegevens en vergaarde inzichten betreffende de naamgeving, de lezer enige helderheid, zo hij die niet mocht hebben, te verschaffen.

Familienamen te Huijbergen die er reeds lange tijd voorkomen en hun betekenis.

- Aerden Patroniem van Arnoud - Arnoldus
= Heersend als een adelaar.
Eveneens mogelijk afgeleid van "De Aard",
twee toponiemen in midden Noord-Brabant.
- Aert van Patroniem. Vrijwel zeker afgeleid van Arnoud.
Deze naam komt te Huijbergen veelvuldig voor.
- Agtmaal van Toponiem. Ook deze naam komt te Huijbergen
reeds vroeg voor. Familie die oorspronkelijk
afkomstig is van Achtmaal, gemeente
Zundert.
- Broosus Talrijke familie te Huijbergen. Patroniem,
afgeleid van Ambrosius, d.w.z. de onsterfelijke.
- Damen Patroniem van Damiaan ofwel patroniem van
Dominicus, hetgeen een verschrijving zou
kunnen zijn.
- Goossens Patroniem van Gozewijn - Goswinus. Gotische
volksnaam met de betekenis van Godsvriend.
- Goris Patroniem van Gregorius.
In het Latijn: de waakzame.
- Hectors Patroniem. De familieleden zijn afstammelingen
van Hector Cornelissen, in vroeger
tijden schepen (raadslid) van Huijbergen.
Hector = de vasthoudende. Uit het Grieks.
- Hoeckx Hoeckx is een zeer oude Huijbergse familie-
naam. Toponiem komend van een hoek. Waarschijnlijk
van een boerderij "De Hoek".
- Keijbus van de Waarschijnlijk patroniem van Jacobus, gezien
de naam van Cabus tot Van de Keijbusch is
verschreven.
Zie: D.T.B.-registers parochie Huijbergen
vóór 1811.
- Loon van Toponiem. Afstammelingen van een familie
die zich al vroeg in de streek vestigde
en komende van Loon op Zand. Vroegere
naam Venloon op het Zand. Wijlen "Juffrouw"
Van Loon, gewezen onderwijzeres te Essen-
Hoek, heeft heel deze stam in "kaart"
gebracht.
- Mechelen van Toponiem. Familie komende van Mechelen
provincie Antwerpen ofwel Belgisch of Ne-
derlands Limburg.

Meesters	Beroepsnaam. Mogelijk zijn schoolmeester, ijkmeester, meestersmid, meestertimmerman, enz.
Nelen	Patroniem. Eveneens oude familie te Huijbergen. Afgeleid van Cornelis, d.w.z. de drager van de hoorn.
Sanders	Patroniem. Afgeleid van Alexander. Germaans in de betekenis van heer (leger).
Schenk	Veel voorkomende naam in de streek. Beroepsnaam:schenker, herbergier.
Somers	Mogelijke bijnaam voor een zonnig en goed-aardig persoon. Mogelijk ook van des Omers, patroniem Omer - Odmar.
Suijkerbuijk	Bijnaam, koosnaam, troetelnaam. Familie is reeds lang te Huijbergen gevestigd. De familie Suijkerbuijk ontstond, naar goede bron, te Nispen, waar een persoon uit een patronymische familie deze naam kreeg toegevoegd.
Verhaert	Synoniem van Aert. Verschrijvingen waren vroeger in feite normaal.
Vos	Bijnaam, aliasnaam voor een slimme. Vos ook een verklaring voor ros en rood. Voorkeur voor slimme.
Wezel	Toponiem. Komende van Wezel zoals Wuustwezel, Veldwezel, enz. Voorkeur voor Wuustwezel. Het meest nabijgelegen toponiem met achtervoegsel wezel.
Wijk van	Toponiem. Wijk of Wik is een waternaam. Plaatsen met het achtervoegsel "wijk" zijn aan het water gelegen. In dit verband: Wijk bij Duurstede, Wijk en Aalburg, Opwijk, enz.

Vanzelfsprekend zijn er nog meer families die langere tijd te Huijbergen verblijven. De hier gemelde families zijn we echter meerdere malen in oude stukken en documenten tegengekomen. Sommige zijn, hoewel wat minder lang aanwezig, vanwege hun aantal familieleden opgenomen. Het lijkt ons dan ook alleszins verantwoord dat we deze hebben toegevoegd.

Familienamen te Putte die er reeds langere tijd voorkomen en hun betekenis.

Aerts	Patroniem. Afkomstig van Arnoud, Arnoldus.
Alphen van	Toponiem. Meer dan waarschijnlijk is de familie oorspronkelijk afkomstig uit Alphen, gemeente Alphen en Riel (N-Br.)
Beeck van Beek van	Toponiem. Talrijke familie te Putte. Waarschijnlijk oorspronkelijk afkomstig uit Beek, het tegenwoordige Prinsenbeek (N-Br.). Mogelijk is ook Beek (gemeente Beek en Donk), Beek (Limburg), enz.
Beukelaar	Toponiem. Beukeboom, ofwel een attribuut bij schild, ofwel klein rondig schild.
Bril	Bij- of aliasnaam. Naam uit de streek. Veelal afkomstig uit de voormalige poldergemeenten ten noorden van Antwerpen. Mogelijk ook een beroepsnaam: brilverkoper.
Buijs Buijsen	Patroniem van Buso, Bos = luisterrijke man. De naam is Germaans van oorsprong.
Claasens Claesens	Patroniem. Afgeleid van Nicolaus. Griekse naam: overwinnaar des volks.
Cleeren Cleiren	Patroniem. Afgeleid van Clarentius. Mogelijk ook matroniem (moedersnaam) van Clara. Algemeen in de zin van klaar, helder en schitterend.
Cloots	Patroniem. Afgeleid van Clodwig, Clovis. Mogelijk ook toponiem van kloot = aardkloot, synoniem kluit.
Feijen	Patroniem. Afgeleid van Felix. In het Fries Feije, in het Gronings Fretho in de betekenis van vrede.
Genegen van	Toponiem. Meer dan waarschijnlijk een dorpje of gehucht in de Zuidelijke Nederlanden.
Govers	Patroniem van Godevaart, Godefroid en Godfried. Tweestammig Germaanse naam God en fried = Godsvrede.
Guns	Patroniem van Gunther, Gunmar. In de betekenis van strijd, strijder, heerser, resp. uit het Germaans en Noors.
Gijsen	Patroniem van Gisbertus synoniem Gijsbrecht. Tweestammige Fries-Germaanse volksnaam. Germaans - Fries: de Edele - schitterende.

Hendriks Hendrickxs	Patroniem van Hendrikus syn. Henricus in de betekenis van o.a. heim - rykes, de voor- naamste van het huis.
Hesbeens	Bij-,toe- of aliasnaam voor kreupel been ofwel blauwbeen. Heeshout is kreupelhout, hes is een bena- ming voor blauw, de kleurdracht van de stam der Hessen. Waarschijnlijk nog andere moge- lijkheden.
Hoendervangers	Beroepsnaam die met het vangen van hoenders te maken heeft. Waarschijnlijk in het vrije veld, zodat men ook "stroper" niet uit mag sluiten.
Hoof van	Toponiem, komende van Hove, Prov. Antwer- pen, België.
Huijbrechts	Patroniem. Afgeleid van Hubertus. Twee- stammige Germaanse naam. Door zijn geest beroemde.
Jansen Janssens	Patroniem. Jansone, afgeleid van Johannes resp. Joannes. Hebreeuwse naam in de beteke- nis van Jaweh is genadig.
Ketelaars	Beroepsnaam in de betekenis van ketelmaker resp. ketellapper.
Koolen	Patroniem van Nicolaas. Griekse naam in de betekenis van volksoverwinnaar.
Leijten	Patroniem. Afgeleid van Leo, Leonardus. In de betekenis van : de leeuwenhartige. De voornaam Lei, afgeleid van Leonardus, komt nog voor in Nederlands en Belgisch Limburg. In onze streek minder frequent.
Linden van Linden van de	Toponiem. In de betekenis van: bij de linde- bomen.
Maas Maes	Patroniem. Afgeleid van de naam Thomas. Bijbelse naam in de betekenis van: de tweelingbroeder.
Mertens	Patroniem. Afgeleid van Martinus. Uit het Latijn in de betekenis van: de moedige, de strijdbare.
Matheuse Matheussens Mattijs	Patroniem. Alle drie afgeleid van Mattheus, Matthias: bijbelse naam in de betekenis van: de geschonkene, de gave Gods.
Moor de	Bij- of aliasnaam, zijnde bruin van uiterlijk. Meerdere dragers van deze naam dragen nog wel eens dit kenteken. Ze zijn daarom nog

- geen afstammelingen van de echte Moren. Zuidfransen, Italianen en Spanjaarden zijn immers ook bruinig van uiterlijk. Waarschijnlijk is het oorspronkelijke stamland dan niet zo ver te zoeken.
- Noier de Verklaring niet exact te geven. Mogelijk zijn: Noyer uit het Frans in de betekenis van bedrinker of noteboom. Verder iemand die uitnodigt. Iemand uitnodigen. In onze streektaal: iemand nooyen. In Zeeland schrijft men de naam als: De Nooyer. Waarschijnlijk is er nog een betere verklaring.
- Nooyens Patroniem. Meer dan waarschijnlijk afgeleid van Arnoldus, Arnold, Arnooy, Nooy, Nooyens. Mogelijk ook Nooyens van Nonius, d.w.z. de negende Heilige uit Edessa.
- Oirschot van Toponiem. Familie komende uit Oirschot, die bij vestiging elders deze als familienaam ontving.
- Paasen van Patroniem. Afgeleid van Paschalis in de betekenis van pascha, Pasen, en geboren op paasdag. Paschalis I, paus (817-824).
- Peeters Patroniem. Afgeleid van Petrus uit het Griekse Petra, hetgeen rots betekent. In het Nederlands taalgebied zijn Petrus(sen) en Jan(sen) in velerlei vormen de meest voorkomende patronymische achternamen.
- Philipsen Patroniem. Afgeleid van Philippus. Uit het Grieks in de betekenis van: "paardenvriend".
- Poorters Toenaam. Poortersone, voor 't eerst aan de desbetreffende familie gegeven aan hem wiens vader poorter, erkend ingezetene van een stad was. Poorter is geen specifiek beroep geweest.
- Put van Toponiem. Komende van Putte. Dit kan o.a. Putte bij Mechelen, Putte-Stabroek, Putte-Kapellen of Nederlands Putte zijn. De drie laatst genoemde liggen het meest voor de hand.
- Quireijns Patroniem. Afgeleid van Quirinus, Oorspronkelijk een oorlogsgod in de betekenis van lanszwaaiër. Later is de naam door de christelijke kerken overgenomen.
- Quirijnen

- Roeken Beroepsnaam. Roek is een wachter op de velden tegen de dieven. Mogelijk is het ook een afleiding van de kraaiachtige roek. Verder kan het mogelijk een patroniem zijn, namelijk een afleiding van de naam Rochus.
- Rommens Patroniem van Rombertus, tweestammige Germaanse naam. Rom is roem en Bertus is de schitterende, de stralende. Verder ook van Rombout, tweestammig Germaans Rom = roem en bald of bout de sterke.
- Sebrechts Patroniem. Afgeleid van Sebrecht, Segebrecht. Tweestammige Germaanse naam. Sigi is overwinning en brecht de stralende, schitterende.
- Simons Patroniem. Afgeleid van Simon, de Griekse vorm van het Hebreeuwse Simeon. Betekenis de "verhoorde".
- Sloven Toponiem. De Slovens in de streek zijn afstammelingen (voor zover na te gaan) van Petrus, Aartsen Sloven en Joanna van de Moer en wonende op Korteven te Woensdrecht. Petrus was geboortig van Essen. Zijn voorouders zijn met de verveningen in dat gebied uit de streek van Tilburg naar Essen gekomen. Sloven betekent namelijk Van Loven. Dit voormalige dorpje ligt nu binnen Tilburg. Alhoewel Leuven ook mogelijk zou zijn, is Loven gewoon voor de hand liggend, gezien er in genoemde periode vele families uit dat Noordbrabantse gebied binnen de oude heerlijkheid Kalmthout - Essen - Huijbergen gekomen zijn. De Witheren van de abdij van Tongerlo waren daar als de wetmatige tiendheffers en ontwikkelaars van dat gebied niet vreemd aan.
- Sluijte Patroniem. In de betekenis van: des Luytsonne. Sluits is derhalve een afleiding van de vadersnaam. Luit gevonden in de betekenis van volk. Luitbrand is volkszwaard. Luitpold, Fries - Germaanse namen. Synoniem is Leopold.
- Stokmans Beroepsnaam. De man met de stok. Ook wel stokhouder, plaatsbekleder uit oude tijden. Dit kan eveneens een stokman zijn in de kwaliteit van gevangenbewaarder, In alle geval is de naam in verband te brengen met het recht of gerecht.

Suykerbuyk	Zie onder Huijbergen.
Teunis Theunen Theunissen Theuns	Patroniem. Afleiding van Antonius, Latijnse naam, met vermoedelijk een Griekse voorloper. Herkomst en betekenis wat onduidelijk. Naam in de oudheid het meest in gebruik bij de Romeinen. Bekend is ook de H. Antonius, de kluizenaar, † 356, die men ten onrechte met het varken in verband heeft gebracht. In de volksmond: Sint Teunis.
Teysen	Patroniem. Zeer oude naam te Putte. Afleiding van Matthias en Mattheus. Eugene Teyssen van Putte-Kapellen was een zeer bekende persoonlijkheid in de wielersport. Zijn nagedachtenis zal altijd met de "Grote Sluitingsprijs van Putte-Kapellen" verbonden blijven.
Valkenburg Valkenburg	Toponiem. In de zin van gebonden aan een bepaalde plaats. In deze een Valkenburg, dat is een versterkte plaats of versterking die vrij hoog is of was gelegen, gezien er valken in de naam zitten.
Verelst	Toponiem. Gebonden aan elzen waar deze ook hebben gestaan. Verelst: van bij de elzen.
Verhagen	Toponiem. In de zin van: bij de hagen.
Vreeke	Toponiem. Van bij de eiken. Eek is eik, van bij de eeken, vereeken, vreeke.
Wouters	Patroniem. Afgeleid van Waltherus. Deze vadersnaam is tweestammig Germaans: Wald - therus in de betekenis van heerser over het leger.

Ook wat Putte betreft zijn er veel meer familienamen. We hebben ook hier in meerderheid "gesettelde" familienamen genomen, die alleen al door hun langer-aan-de-plaats-gebonden-zijn de drager ervan zullen interesseren.

Sommige intrigerende namen, alhoewel nog wat nieuw in Putte, hebben we omwille van deze intrige erbij gedaan. Terwijl we enkele oude Putse namen hebben laten vallen, omdat de herkomst te onduidelijk is of voor te velerlei uitleg vatbaar.

Al met al zal het de lezer, of hij nu van Huijbergen,

Putte of elders komt, opvallen, dat vele namen al op een hoge ouderdom kunnen bogen. Dit geldt dan vooral voor de patroniemen ofwel vadersnamen, gezien deze naamgeving zoals bekend, de oudste is.

Hoogerheide, april 1987.

Alf. J. Pijnen.

LITERATUUROPGAVE.

Bestudeerde literatuur:

Woordenboek van Voornamen. Dr. J. v. d. Schaar.
Utrecht - Antwerpen 1964 - 1978

Hoe komen wij aan onze namen. C.J. Uitman. Amersfoort 1975.

Onze voornamen. J.A. Meyers en J.C. Luitingh.
Baarn - Antwerpen 1977.

Het Namenboek. A.N.W. van der Plank. Bussum 1978-1979.

Etymologisch woordenboek. Dr. J. de Vries.
Utrecht - Antwerpen 1976.

Kramers Latijns Woordenboek. 1971.

Geraadpleegde literatuur:

Vlaamse vrouwennamen en Hollandse naamgeving in de Middeleeuwen. Dr. O. Leys en Dr. J. v.d. Schaar. Amsterdam 1959.

Nederzettingsnamen en nederzettingsgeschiedenis in de Nederlanden, Noord-Frankrijk en Noordwest-Duitsland.
Dr. M. Gysseling en Prof. A.E. Verhulst. Amsterdam 1969.

Water en Waternamen in Noord-Brabants Zuidwesthoek.
Dr. J.B. van Loon. Amsterdam 1965.

De taal van om en in het landbouwbedrijf in het noordwesten van de Kempen. Dr. J. Goosenaerts. Gent 1956-1958.

Parochieregisters Huijbergen. DTB vóór 1811.

Essense familienamen. Flor Backx. Jaarboek "De Spijcker" 1986.

Oudere familienamen te Huijbergen.

Artikel "Ghulden Roos" 1952, blz. 115 - 118.

BESCHRIJVING WANDELROUTE NO. 1 (CALFVEN)

Mede in verband met het 800-jarig bestaan van Ossendrecht zetten we een eerste wandeling uit, waarlangs U heel wat mooie plekjes zult kunnen bewonderen.

Vanuit de O.L.Vrouw ter Duinenlaan lopen we de Schapendreef in. We hebben U al eens eerder gewezen op het prachtig uitzicht, dat we kennen, wanneer we op de hoek Schapendreef-Vier Windenlaan in zuidelijke richting naar het dorp kijken.

Als we ons omkeren en een blik werpen in noordelijke richting, dus naar Hoogerheide, dan hebben we andermaal een schitterend uitzicht: aan weerszijden een bosrijke ongerepte natuur. Intens rustig en fijn om in te wandelen.

We gaan verder de Schapendreef in tot bij het eerstvolgende kruispunt van wegen.

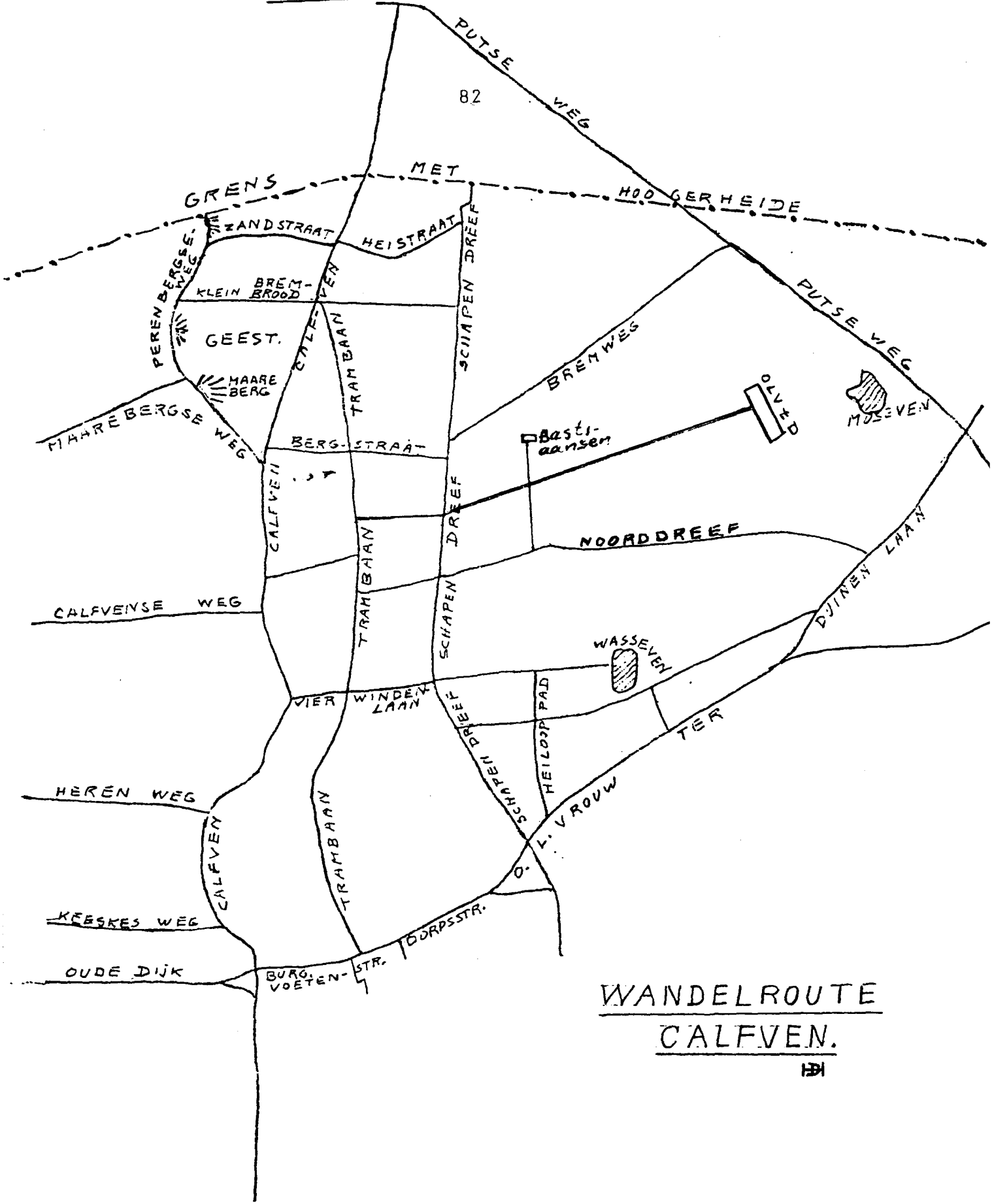
We zouden linksaf kunnen slaan naar Hoeve Calfven of rechtsaf, steeds dezelfde weg volgend, naar het boerdertje aan de O.L. Vrouw ter Duinenlaan. Daar woonde + 50 jaar geleden "Storm" Cornelis Schrauwen en enkele jaren geleden de familie Prinsen.

We blijven echter de Schapendreef volgen en wandelen langs heuvelachtige bossen tot aan het volgende kruispunt.

Zouden we hier linksaf slaan, dan kwamen we via een brede zandweg dáár in de Trambaan uit, waar vroeger de familie Kortus-Bolders woonde.

Zouden we echter op dit kruispunt van de Schapendreef rechts en steeds rechtdoor gaan, dan kwamen we zuidelijk

HOOGERHEIDE

WANDELROUTE
CALFVEN.

langs de Heipolder, verderop langs de bossen van de vroegere 40-gemetten en tenslotte tot bij de zwemvijver van O.L. Vrouw ter Duinen.

Opnieuw blijven we de Schapendreef volgen en komen in een laagte, waar links een weg loopt naar de Trambaan en de Bergstraat.

Even verder in de Schapendreef begint rechts de Bremweg, waarlangs we eventueel noordelijk van de Heipolder kunnen wandelen langs het boerderijtje van Bastiaansen naar de Putse weg. Op het eindpunt van de Bremweg aan de Putse weg woonde vroeger Stan de Vreng.

We gaan weer verder in de Schapendreef richting Hoogerheide en we blijven genieten van de fijne bossen op heuvelachtig terrein.

Links van ons ligt het afgesloten militair terrein. Rechts lopen enkele zandwegen door de bossen (niet aangegeven op bijgaande kaart). Deze komen allemaal uit op de Bremweg.

Langs deze Bremweg loopt de Calfvense Bosloop, die het water vanaf de Hooglanden van de Hoogerheidese Plantage door de Calfvense vallei naar de Trambaan en vervolgens naar de polder voert.

De eerste afslag links kan ons brengen tot aan het punt waar de Trambaan en de Calfvense klinkerweg samenkomen. Daar stond vroeger Café "De Graanhandel", bij Jan Prop en Nel Wuyts. Dit café was tevens de tramhalte van Calfven-Noord.

We blijven echter de Schapendreef volgen tot aan het eerste weggetje links: "het padje van de Sopper en Raaykes", de huidige Heistraat.

We zijn nu bijna aan de grens met Hoogerheide.
We nemen de Heistraat, steken daarna de Calfvense
klinkerweg over en gaan de Zandstraat in.
We dalen die af naar de Perenbergse Weg, die onder langs
de hoge Brabantse Wal loopt. Via de Maarebergse Weg ko-
men we op de steenweg bij een café, voorheen Den Ouden-
Smits.

Aan de overzijde van de weg gaan we de Bergstraat in.
Deze brengt ons weer terug in de Trambaan, die we blijven
volgen tot aan de Burg. Voetenstraat.
De Trambaan loopt over hoogten en door dalen; aan de
linkerkant steeds de heuvelachtige bosrijke zoomrand en
rechts de prachtige vergezichten over het diepgelegen
polderlandschap en ver op de achtergrond het zilveren
lint van de kronkelende Schelde. Bij helder weer kun-
nen we zelfs de torens van zeeuws Vlaanderen waarnemen.

Na deze wel urenlange omzwervingen zult U zeker vol-
daan en tevreden op Uw uitgangspunt terugkeren.
U zult ook vast verwonderd zijn over de talrijke mooie
plekjes in onze natuur, waarmee Ossendrecht zo rijkelijk
is bedeeld.

In de volgende Tijdingen hopen wij nog enkele wandelroutes
voor U te kunnen uitstippelen.

Ossendrecht, 18 februari 1987

D. en A. Hugens-Verbrugge.

HOFDIENSTEN TE HOOGERHEIDE IN VROEGER DAGEN

Het verrichten van hofdiensten ten behoeve van de landheer was een gegeven dat reeds bestond in de oudste tijden.

Dat zulks nog in de 18e eeuw geschiedde, zou men in feite niet voor mogelijk moeten houden.

Toch vonden dergelijke "hofdiensten" ten gerieve van de "Heer" te Ossendrecht en Hoogerheide in genoemde eeuw nog plaats.

In deze zullen we ons, omwille van niet te langdradig te worden, tot Hoogerheide beperken.

De hofdiensten (ook wel "Hooftdiensten", omdat ze voor rekening van de hoofden der gezinnen kwamen) bestonden veelal uit verplichte arbeid aan "'s Herenwegen", watergangen, houtwallen en andere karweitjes ten dienste van de heer, die hierdoor aan goedkope arbeidskrachten kwam.

Een dorp of heerlijkheid werd verdeeld in rotten of wijken. Ieder "Rot" had een rotmeester die in feite als voorman of opzichter fungeerde.

Boeren en arbeiders werden gesplitst, gezien bij de boeren moest worden vermeld of ze op een eigen hoeve of een pachthoeve woonden.

Ook het mede te brengen transportmiddel, b.v. kar en/of paard werd er bij aangegeven.

"Eigen" betekende wie de eigenaar van de boerderij of 't huisje was.

Door het oproepen van deze "Rotten" krijgt men een vrij nauwkeurige indruk hoeveel boeren c.q. arbeiders er in een bepaalde plaats of wijk woonden.

Onder arbeiders werden ook wel eens ambachtslieden verstaan, zodat er in feite een opsomming van de gezins-
hoofden of mannelijke vertegenwoordigers werd gegeven.

Uit de omslagen van het "hoofdgeld en het gemaal"(de molen) weten we dat de heerlijkheid Hoogerheide in de achttiende eeuw gedurende een reeks van jaren 17 - 20 gezinnen herbergde, en, dit à 5 personen per gezin, dus in die tijd 85 tot 100 inwoners had.

In de jaren 1747, 1748 was dit minder. Dit ten gevolge van de slag om Bergen op Zoom die in de nazomer van 1747 met de Fransen werd geleverd.

De aanvallende Fransen en verdedigende "Hollandse troepen" brachten ziekten onder de bevolking en hun strooptochten leidden tot armoede, kommer, ellende en in vele gevallen tot de dood!

In genoemde jaren is de bevolking in de dorpen van het "Zuidkwartier", waaronder ook Hoogerheide, met gemiddeld 30 à 35% teruggelopen.

We keren terug tot het onderwerp, waarbij we opmerken dat er wel kleine verschillen kunnen zitten tussen de berekende inwoners naar aanleiding van een rot en het werkelijke aantal.

Er waren immers altijd wel een paar vrijgestelden van "hoge" afkomst. Toch is het een behoorlijke proeve van wie wat was en hoeveel.

"Lijst van al de wagens ende karren der boeren van Hoogerheyden als mede der arbeyders met de naam der eigenaers van de Houffen die sy bewonen."

Rot onder Hogerheyde	eigenaars v.d. boerderijen
Jan van Raemdonck	een kar
Pieter van Kouckhove	een kar
Jan Dillien	een kar
-----	-----
Pieter Aerde	een kar

eige De Heer van
Hoogerheide
eige Hr.van Hoorn
eige Claes de Bruyn

Arbeiders onder het selve.

	eigenaars v.d. huizen
Willem Moolegraef (molenaar))
Jan Hendrick Fasolt	
Wed. Bastiaen Matheeusens	
Gerret van Loon)
Jan Antoniszen	
Adam Joosten)
Corn. van Loon	
Jan Smits	eige.
Pieter van Laerhoven)
Jan Barents	
Adriaen Tholenaer	
Adriaen Mathijszen	

eige. Heer van Hoo-
gerheide
eige. Wed.Corn.Joosten
eige. Adam Joosten
eige. Wed. Hussarts

Opgemaakt, 26 maart 1733.

Inventarisno Archief R. Rekenkamer BOZ 2604.

Het inventarisno staat voor al de opgetekende jaren.

Rot onder Hogerheyde	eigenaars van de boerderijen
Jan van Raemdonck	een kar
Pieter van Koukhoven	een wagen
Jan Dillien	een kar
Jacobus Pietersen	een kar
Pieter Aerde	een kar

eige. Heer van Hoo-
gerheide
eige. Claes de Bruyn

Arbeyders onder 't selve.

eigenaars van de huizen

Willem Molegraaff	}	eige. Hr. van Hogerheyde.
Jan Frederik Vasolt		
De Wed. B. Matheews		
Gerrit van Loon	}	eige. Corn. Joosten.
Jan Anthoniszen		
Corn. van Loon		eige.
Adam Joosten		eige.
Jan Smits		eige.
Pieter van Laarhoven	}	eige. Wed. Berent Hus-
Jan Bavens		

Opgemaakt juni 1734.

Rot onder Hogerheyden

eigenaars van de boerderijen

Jan van Raamsdonk	een kar	}	eige. Hr. van Hogerheyde.
Pieter van Koukhoven	een wagen		
Jan Dillien	een kar		
Jacobus Pieterszen	een kar		
Pieter Aerden	een kar		Claas de Bruijn

Arbeyders onder het selve.

eigenaars v.d. huizen

Willem Moolegraeff	}	Hr. van Hoogerheide
Jan Frederick Fasol		
Wed. Bastiaen Matheusz.		
Corn. van Loon	}	Wed. Cornelis Joosten.
Jan Antonizen		
Jan Bavens	}	De Heer van Hoorn.
Pieter Laaroven		
Jan Cornelisz. van Meer		
Adam Joosten		eigen.

Gedenkpenning bij het gouden huwelijk van Cornelis van Aerssen en Maria Pauw in 1723. Leden van het geslacht Van Aerssen waren in de periode 1640-1761 "Heren" van Hoogerheide en half Ossendrecht. Foto's: A. Pijnen.

Jan Smits)	Jan Smits
Aert Everaerts)	
Jan Barentz)	Wed. B. Hussarts.
Adriaan Tholenaars)	

Opgemaakt 6 April 1736.

Rot onder Hoogerheide.

		eigenaars v.d. boerderijen
Jan van Raemdonk	een kar) Heer van Hogerheyde.
Pieter van Koekhoven	een wagen	
Jan Dielien	een kar	
Jan Stoffels	een kar	
Peter Heyboers	een kar	erfgename N. de Bruijn.

Arbeyders onder hetzelve.

		eigenaars v.d. huizen
Willem Moolegraaf)) Heer van Hoogerheide.
De Kleermaker)	
Jan Verheese)	
Cornelis van Loon)	Wed. Corn. Joosten.
Gerrit van Loon)	
Jan Bavens)	Hr. van Hoorn
Pieter van Dijk)	
Aart Poppeliers)	eigen
Adam Dekkers)	eigen
Willem Crijne)	Jenne Barvoets
Anthony Bogaerts)	
Aert Everaerts)	eygen
Jan Barents)	Wed. B. Hussarts
Jan Cornelissen)	eygen

In de kamer bij Pieter Heijboers, 2 personen
Hoofddienst opgemaakt 1745.

Rot onder Hogerheyde

		eigenaars v.d. boerderijen
Gomaar Lenaerts	een kar	} Hr. van Hogerheyde
Corn. Cornelissen	een kar	
Jan Dillien	een kar	
Jan Stoffelsze	een kar	
Peeter Cleeren	een kar	erfg. Arn. Raats.
Jan van Eekelen	een kar	De Heer Homis.

Arbeiders onder het selve

		eigenaars van de huizen
Jan Lakwijk	}	Hr. van Hogerheyde
Cornelis Adriaanse		
Pieter van de Moer	}	Anthony Bogaers
Corn. Venne		
Adam Dekkers		eigen
Dingeman van Huijsen		Hr. Homis
Jan Jansen		eigen
Willen Crijnen		eigen
Den Kleermaker	}	Z. Barrevoets
Laureys Lauwereyse		
Antony Boegaers		eigen
Jan Berentse Husaars		eigen
Benediktus Martens (molenaar)		Hr. van Hoogerheide.

N. Deese bovenstaande personen hebben dit jaar twee dagen gehooftdienst vermits er enige jaaren tevooren door den inval der Franschen sulks niet was geschied.

Opgemaakt mey 1752.

De lezer bemerkt dat er te Hoogerheide na de oorlog van 1747 een grotendeels nieuwe populatie is ontstaan. Na vijf jaar, in 1752, wanneer deze lijst is opgemaakt, is het bevolkingsaantal weer min of meer op het oude peil gekomen. Het hiaat tussen 1745 en 1752 is een gevolg van de oorlogstoestand.

Het Rot van Hogerheide.

eigenaars van de boerderijen		
Gommer Leenaars	een kar) } Heer van Hogerheiden
Cornelis Cornelissen	een wagen	
Jan Dillien	een kar	
Jan Stoffels	een kar	
Peeter Cleeren	een kar	erfgn. Arn. Raats.
Jan van Eekelen	een kar	Hr. Homis.

Arbeyders onder hetzelve

eigenaars van de huizen		
Jan Lakwijk, Rotmeester) }	Hr. van Hoogerheide
Corn. Adriaanse		
Pieter van de Moer		Antonie Bogaers
Adam Dekkers		eigen
Dingeman van Huijsen		Hr. Homis
Willem Crijnen		eigen
Lauwereijs Lauwereijsen		Qeesel Barrevoets
Antonie Bogaars		eigen
J. Berentse Husaars		eigen
Den metselaar Van Hien) }	Hr. van Hogerheyde.
Benedictus Martens (molenaar)		

Opgemaakt mey 1754.

Het rot van Hoogerheide

eigenaars van de boerderijen		
Gomaar Lenaarts	een kar) } de Heer van Hogerheyde.
Cornelis Cornelisse	een kar	
Jan Dillien	een kar	
Jan Stoffelse	een kar	
Peeter Cleeren	een kar	De erfgn. Arn. Raats.
Jan van Eekelen	een kar	Dhr. Homis

Arbeyders onder hetzelfde

	eigenaars van de huizen
Jan Lakwijk, Rotmeester) Dhr. van Hogerheyde.
Cornelis Adriaansen	
Pieter van de Moer	Antonie Bogaers
Adam Dekkers	eigen
Dingeman van Huysen	Hr. Homis
Adriaen van Oevelen	eigen
Willem Krijnen	eigen
Den Kleermaker) Zuesel Barvoets
Caspar Essers (Chirurgyn)	
Lauwereys Lauwereysen) Hr. Homis
Mantus van Oevelen	
Antonie Bogaers	eigen
Jan Berentse Husaarts	eigen
Willen Roevens (molenaar)	Heer van Hogerheide.

Opgemaakt de 7e mey 1755.

Niet alle rotlijsten over de periode 1733 - 1755 zijn opgenomen terwijl sommige ontbreken.

Opvallend is dat geen enkele landbouwer een eigen hoeve bezat. Iets wat zich in die tijd ook in andere plaatsen voordeed.

Bij de "arbeyders" was het eigen huizenbezit wat groter, doch dit waren meestal stulpjes die de naam huis in feite niet verdienden.

In de behandelde periode was Thomas Bellen pastoor in de schuurkerk van Hoogerheide. Voor "Monsieur Bellen", zoals hij in diverse stukken genoemd wordt, heeft men, waarschijnlijk uit kiesheid, een uitzondering gemaakt.

Al met al een kennismaking met beroepen en inwoners van het kleine en in feite "horige" dorpje Hoogerheide in de achttiende eeuw.

Mei 1987.

A.J. Pijnen.

Contactadressen van de werkgroepen van de Heemkundekring "Het Zuidkwartier" per 1 juli 1987.

1. Heemschut. Dhr L. Timmermans, Duinstraat 36,
4631 KV Hoogerheide, tel. 01646-12546
2. Toponomie. Dhr. C. van Opdorp, Pr. Clausstraat 3
4631 LZ Hoogerheide, tel. 01646-13830
3. 't Kwartier. Dhr. C. Flipsen, Rijzendeweg 48
4634 TZ Woensdrecht, tel. 01646-12389
4. Distributie. Mej. M. Bastiaanse, Tulpstraat 11
4645 CS Putte, tel. 01645 - 2794
5. Archeologie. Dhr. A. Buys, Bossestraat 11
4634 RG Woensdrecht, tel. 01646-12201
6. Oude Handwerktechnieken.
Mevr. E. Suykerbuyk - v. Agtmaal, Raadhuisstraat 114, 4631 NJ Hoogerheide,
tel. 01646 - 12536
7. De Zanggroep. Mevr. M.J. Pijnen-Verresen, Mgr. Poelsstraat 43, 4631 CA Hoogerheide,
tel. 01646 - 12895
8. Redactieraad. Dhr. A. Pijnen, Mgr. Poelsstraat 43
4631 CA Hoogerheide, tel. 01646-12895
Copie inleveren bij: Dhr. L. Timmermans,
Duinstraat 36, 4631 KV Hoogerheide
9. Documentatie. Dhr. A. van Pul, Duinstraat 40,
4631 KV Hoogerheide, tel. 01646-13423
10. Oude talen, gezegden, spreuken, etc.
Dhr. W. Groffen, Antwerpsestraatweg 129,
4631 RA Hoogerheide, tel. 01646-12441
11. Evenementen. Vacant
12. Heemtuin. Mevr. M. van Beveren, De Tulp 1,
4631 AJ Hoogerheide, tel. 01646-14735
13. Kruidentuin. Mevr. J. Bruyns-Soffers, Duinstr. 54a,
4631 KV Hoogerheide, tel. 01646-13264
14. Museum. Dhr. L. Timmermans, Duinstraat 36,
4631 KV Hoogerheide, tel. 01646-12546

Het bestuur verwelkomt suggesties van onze leden voor eventuele andere werkgroepen.

Op de voorplaat een fragment van de
kaart van Jacop van Deventer,
cartograaf 1512 - 1575, gecopieerd
met toestemming van de uitgever,
M. Nijhoff te 's Gravenhage.